

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

Čtenářská gramotnost žáků základních škol

Reading literacy of primary school students

Bakalářská práce

VLADIMÍRA GREGORKOVÁ VICJANOVÁ

Specializace v pedagogice

Kombinované studium

Vedoucí práce: PaedDr. Marie Hanzová, CSc.

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PaedDr. Marie Hanzové, CSc..

V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 15. 4. 2014

.....

Vladimíra Gregorková Vicjanová

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce PaedDr. Marii Hanzové, CSc., za podnětné připomínky, cenné informace a odborné rady.

Dále bych chtěla poděkovat ředitelce ZŠ Kněžves Mgr. Daně Vondruškové a jejím kolegyním za spolupráci a vstřícný přístup.

A v neposlední řadě patří mé díky mojí rodině za trpělivost a podporu při studiu.

Anotace

Práce je zahájena vysvětlením základních pojmů týkajících se čtenářství a vymezením charakteristiky rámcového vzdělávacího programu pro základní školy. Práce dále předkládá výčet nejznámějších celostátních programů, jež se věnují podpoře čtenářství. V závěru teoretické části jsou nastíněny základní faktory, které se na rozvoji čtenářství žáků podílejí. Nejsou opomenuta ani specifika rozvoje čtenářské gramotnosti žáků II. stupně základní školy.

V části praktické se předložená práce zabývá vytvořením a následně realizací celoročního projektu, který si klade za cíl zvýšit zájem žáků o čtení a pomoci rozvinout jejich čtenářské dovednosti.

Annotation

The thesis begins with the explanation of basic terms concerning reading and defining the characteristics of the Framework Educational Programme for Elementary Education. The thesis also presents a list of the best known national programmes promoting reading. Basic factors contributing to the development of pupils' reading literacy are outlined at the end of the theoretical part.

The practical part of the thesis deals with creation and subsequent implementation of a year-long project which aims at increasing pupils' interest in reading and helping them improve their reading skills.

Klíčová slova

Čtení, čtenářská gramotnost, čtenářské strategie, rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, projekt na podporu čtenářství

Key words

Reading, reading literacy, reading strategies, Framework Educational Programme for Elementary Education, reading promotion project

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Úvod	6
1 Teoretická část	8
1.1 Vymezení základních pojmů	8
1.1.1 <i>Roviny čtenářské gramotnosti</i>	9
1.1.2 <i>Čtenářské strategie</i>	10
1.2 Základní charakteristika Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV)	10
1.2.1 <i>Vzdělávací obor Český jazyk a literatura</i>	12
1.2.2 <i>Čtenářská gramotnost v RVP ZV</i>	12
1.3 Podpora čtenářství v České republice	14
1.3.1 <i>Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP)</i>	14
1.3.2 <i>Národní pedagogická knihovna Komenského a SKIP</i>	15
1.3.3 <i>Obecně prospěšná společnost Celé Česko čte dětem</i>	16
1.3.4 <i>Svaz českých knihkupců a nakladatelů a společnost Svět knihy, s.r.o.</i>	16
1.4 Faktory ovlivňující čtenářskou gramotnost	17
1.5 Podpora čtenářské gramotnosti na základních školách	18
2 Praktická část	21
2.1 ŠVP Základní školy Kněževy	21
2.2 Projekt podporující rozvoj čtenářských dovedností žáků	22
2.2.1 <i>Teorie projektové výuky</i>	22
2.3 Anotace projektu podporujícího čtenářství žáků ZŠ	23
2.3.1 <i>Začínáme s projektem</i>	24
2.3.2 <i>Struktura a popis jednotlivých lekcí projektu</i>	30
2.4 Ukončení projektu	52
Závěr	53
Seznam použité literatury	55
Seznam příloh	57

1 Úvod

„Knihy, jako největší přátelé, rády s námi rozmlouvají, o čemkoli s námi upřímně a jasně a bez přetvářky hovoří, poučují nás, dávají nám návody, povzbuzují nás, utěšují a jako přítomné nám předvádějí věci našemu zraku velmi vzdálené“

Citát J. A. Komenského nastiňuje samotnou podstatu problematiky čtenářství. A to, že v čtenářské gramotnosti nejde o pouhé čtení ve smyslu interpretace písmen, slov či vět, ale že důležitou složkou čtenářské gramotnosti je porozumění textu a tedy schopnost funkčně čtení využívat, to jest pracovat s textem ve smyslu získávání a zpracování informací. Dovednost číst s porozuměním je důležitým prostředkem k tomu, aby se děti mohly dozvídat nové věci, učit se, objevovat zajímavosti světa. Čtení však neslouží jen k pasivnímu získávání informací, ale je i prostředkem ke kultivaci osobnosti dítěte. Čtení podněcuje fantazii a představivost, utváří citový život dítěte. Dle mého úsudku má však četba vliv i na rozvoj logického a obrazného myšlení. Prostřednictvím literatury poznává čtenář sám sebe zejména tím, jak vyhodnocuje situace literárních hrdinů či s jakou postavou sympatizuje.

I přes to, že schopnost práce s textem patří ke klíčovým dovednostem člověka v dnešní informační společnosti, není dle mého názoru podpora čtenářství na základních školách dostatečná. Přitom právě pedagog na základní škole má pro rozvoj čtenářských dovedností svých žáků důležitou roli, zejména pokud si děti nenesou čtenářské návyky z rodinného prostředí.

Jako jedna z mnoha možností zvyšování čtenářské gramotnosti je projektové vyučování, které klade důraz na aktivní, zkušenostní učení.

Cílem mé práce je přispět ke zvýšení zájmu žáků základní školy o čtení a k rozvoji jejich čtenářských kompetencí právě projektovou výukou. Projekt na podporu čtenářství uskutečňuji na jedné konkrétní základní škole. Tyto stránky jsou pokusem zprostředkovat za pomoci zajímavých, nevšedních a kreativních činností žákům základní školy kontakt s knihami a vzbudit jejich zájem o čtení. Projekt využívá

spolupráce mezi žáky, a to nejen mezi žáky jedné třídy, či více třídami základní školy, ale i spolupráce přesahující budovu samotné školy (např. s dětmi z mateřské školy či se středoškoláky). Spolupráce zvyšuje efektivitu učení. Spoluprací se žáci učí vyjadřovat své názory a obhajovat je vhodnými argumenty, schopnosti na něčem se domluvit, dobrat se společného cíle, aktivně naslouchat, nacházet kompromisy atd. Snaha o zvyšování čtenářských dovedností by však neměla být na „bedrech“ pouze češtináře. Je důležité neizolovat rozvoj čtenářství jen do jednoho vyučovacího předmětu, jímž bývá nejčastěji český jazyk a literatura, ale i v ostatních předmětech by měl pedagog dát žákům prostor pro aktivní rozvíjení čtenářských dovedností například čtením odborných textů z časopisů či hledáním informací v encyklopediích. Pomoci s rozvojem čtenářských dovedností však mohou i veřejné knihovny, nabízející nespočet aktivit na podporu čtenářství, či ostatní společenské instituce (divadla, muzea a další) a v neposlední řadě i rodina žáků, kterou můžeme zapojit do společných projektů rozvíjejících čtenářskou úroveň dětí.

Ve své práci se však dotýkám i problematiky čtenářství žáků na II. stupni základních škol. Představuji zde některá specifika metod podporujících rozvoj čtenářské gramotnosti.

Pro rozvoj čtenářské gramotnosti je důležité začít co nejdříve. Ideálně již v předškolním věku. Zásadní význam pro vztah žáka k literatuře má však i pedagog I. stupně základní školy. Právě v tomto období, kdy se žák seznamuje s prvními písmenky, je velmi vnímavý a citlivý k informacím, které se k němu dostávají. Proto tomuto období věnuji větší pozornost. Uvědomuji si však, že vstupem žáka na II. stupeň, rozvoj jeho čtenářských kompetencí zdaleka nekončí.

2 Teoretická část

2.1 Vymezení základních pojmů

Problematika čtenářské gramotnosti na našich základních školách je stále velmi aktuální. O její medializaci se zasloužily především mezinárodní výzkumy, které u nás v posledních letech probíhaly. Pomyslným spouštěčem zájmu o čtenářskou gramotnost byl rozsáhlý výzkum, známý pod zkratkou PISA, který již pětkrát realizovala (v pravidelných tříletých odstupech) Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). *„Čtenářská gramotnost zde není chápána pouze jako schopnost číst, ale je spolu s ostatními dovednostmi uváděna jako součást tzv. funkční gramotnosti. V ní je zdůrazněna schopnost gramotného člověka využívat znalostí, dovedností, schopností pro hodnotné fungování a uplatnění ve společnosti, jeho vybavenost pro realizaci různých aktivit vyžadovaných současnou společností, schopnost řešit problémy každodenního života, kdy je mnohdy vyžadována vyšší úroveň práce s materiály, než jsou základní techniky čtení a psaní.“*¹

*„Gramotnost je v nejobecnějším pojetí vnímána jako sociokulturní fenomén, jako prostředek tzv. akulturace jedince.“*²

V rámci diskuzí o čtenářské gramotnosti, které rozvířily právě nelichotivé výsledky našich žáků v mezinárodních srovnávacích testech, byla vymezena definice čtenářské gramotnosti: *„Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.“*³ V pedagogickém slovníku najdeme vysvětlení pojmu čtenářská gramotnost jako *„komplex vědomostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v praxi (např. železniční jízdní řád, návod na používání léku aj.). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět texty přečíst a rozumět jim, ale také dovednosti*

¹ TOMKOVÁ, A., MARUŠÁK, R., PROVAZNÍK, J., *Spolupráce dětí 1. a 2. stupně ZŠ při rozvoji čtenářské gramotnosti*, Praha: Pedf UK, 2012. ISBN 978-80-7290-582-9, str. 14.

² WILDOVÁ, R., *Rozvíjení počáteční čtenářské gramotnosti*. Praha: Pedf UK, 2005. ISBN 80-7290-228-8, str. 9.

³ VÚP, 2011, str. 9.

vyhledávat, zpracovávat a srovnávat informace obsažené v textu, reprodukovat obsah textu aj.“⁴

Z výše popsaného vyplývá, že čtenářská gramotnost je pojem širší, než čtenářská dovednost. Prostředkem k získání čtenářské gramotnosti je čtení. Nejde však jen o čtení jako takové, nýbrž schopnost textu porozumět natolik, abychom s ním mohli dále pracovat. „*Dobrá úroveň čtení ještě neznamená adekvátně rozvinutou dovednost funkčně čtení využívat, a tedy pracovat s textem ve smyslu získávání a zpracovávání informací.*“⁵ Jde o aktivní využití čtení pro každodenní potřebu v běžném životě.

2.1.1 Roviny čtenářské gramotnosti

Čtenářskou gramotnost prolíná několik rovin. Každá z nich má svůj význam, nemůže stát samostatně a nemůže být opomíjena:⁶

- Vztah ke čtení (dítě má ze čtení potěšení, čtení se stává jeho zálibou)
- Doslovné porozumění (dítě přečtenému rozumí natolik, že je schopné text reprodukovat další osobě)
- Vysuzování a hodnocení (dítě umí přečtený text kriticky zhodnotit, dokáže z přečteného vyvozovat závěry, je schopno z textu získané informace porovnat se svými dosavadními znalostmi)
- Vysuzování (čtenářsky gramotné dítě přemýšlí o vlastních myšlenkách, je schopno vybrat si pro sebe vhodné texty a vyhodnocovat vlastní porozumění)
- Sdílení (dítě umí komunikovat s ostatními a rádo se dělí o své prožitky z přečtené knihy, umí respektovat názory ostatních)
- Aplikace (dítě využívá čtení k rozvoji sebe sama, aplikuje poznatky získané četbou ve svém každodenním životě)

⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647, str. 67.

⁵ WILDOVÁ, R., *Rozvíjení počáteční čtenářské gramotnosti*. Praha: Pedf UK, 2005. ISBN 80-7290-228-8, str. 6.

⁶ podle VÚP, 2011

2.1.2 Čtenářské strategie

„Čtenářské strategie jsou postupy, které čtenáři pomáhají, aby lépe porozuměl čtenému textu. Slovo strategie nám ukazuje, že se jedná o něco, co používáme vědomě a promyšleně, tedy strategicky.“⁷

Při četbě, aniž si to uvědomujeme, si klademe různé otázky, vybavujeme si souvislosti, vedeme vnitřní dialog s autorem či hlavním hrdinou knihy, přemýšlíme o situacích, jež nám kniha předkládá... Tyto dovednosti, čtenářské strategie, vedou k lepšímu porozumění textu. Jsou důležitou součástí výchovy ke čtenářské gramotnosti žáků základních škol. Mezi čtenářské strategie patří například schopnost správně se učit z učebnice, umění vybrat z textu důležité a zásadní informace, dovednost pracovat s klíčovými slovy. Žáci by měli umět čtený text kriticky hodnotit a znalosti získané čtením propojit s tím, co už znají. Měli by být schopni předvídat pokračování textu, usuzovat z přečteného a umět text vhodně shrnout.

Naučit žáky vědomě používat čtenářské strategie, aktivně s nimi pracovat a smysluplně je využívat, považují za jednu z mnoha podmínek rozvoje jejich čtenářské gramotnosti. Umění čtenářských gramotnosti využijí žáci v praktickém životě školním, pracovním i osobním.

2.2 Základní charakteristika Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV)

„Čtenářská gramotnost úzce souvisí s organizací školního vzdělávání a je pro výuku žáků vymezena Rámcově vzdělávacími programy pro základní vzdělávání.“⁸ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je hlavním dokumentem, který vymezuje základní rámce vzdělávání. RVP ZV stanoví konkrétní cíle, očekávané výstupy a klíčové kompetence, kterými by měli být žáci po ukončení základního vzdělání vybaveni.

⁷ <http://www.ctenarska-gramotnost.cz>

⁸ ZACHOVÁ, A., *Čtenářství a čtenářská gramotnost*. Vlkov: Helena Rezková, 2013. ISBN 978-80-904449-7-3, str. 63.

„Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání. V základním vzdělávání se proto usiluje o naplňování těchto cílů:

- *Umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení*
- *Podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a řešení problémů*
- *Vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci*
- *Rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých“⁹*

V rámci základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní. RVP ZV je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí: Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce. Tyto vzdělávací oblasti jsou dále tvořeny vzdělávacími obory. Například vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace je tvořena oborem Český jazyk a literatura a oborem Cizí jazyk. Jednotlivé vzdělávací obory jsou charakterizovány očekávanými výstupy a doporučeným učivem, které má být prostředkem k dosažení očekávaných výstupů.

Na druhém stupni se k očekávaným výstupům vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace přidává k praktickému a věcnému čtení ještě čtení prožitkové a kritické. V komunikační a slohové výchově se na konci 1. stupně základní školy od žáka očekává, že zvládne plynulé a pozorné čtení a že bude schopen vyhledat v textu klíčové informace. U žáka na 2. stupni se v komunikační a slohové výchově předpokládá, „že bude nejen odlišovat ve čteném textu fakta od názorů a hodnocení, ale také že bude ověřovat fakta pomocí otázek nebo porovnáváním s dostupnými informačními zdroji.“¹⁰

⁹ RVP ZV, MŠMT, 2013

¹⁰ HYPLOVÁ, J., *Využití projektového vyučování k rozvoji čtenářské gramotnosti žáků základních škol*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedf, 2010. ISBN 978-80-7368-919-3, str. 20.

2.2.1 Vzdělávací obor Český jazyk a literatura

Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace, jejíž součástí je vzdělávací obor Český jazyk a literatura, má ve výchovně vzdělávacím procesu důležité postavení. Dovednosti získané v tomto vzdělávacím oboru přináší žákovi nejen schopnost porozumět psanému textu, ale slouží i k úspěšnému získávání poznatků z dalších vzdělávacích oborů. Úspěšné ovládnutí mateřského jazyka v jeho psané i mluvené podobě je důležitým nástrojem celoživotního vzdělávání.

Pro přehlednost je vzdělávací obor Český jazyk a literatura v rámci RVP ZV rozdělen do tří složek: Komunikační a slohová výchova, Literární výchova a Jazyková výchova. Ve školní praxi se však obsah jednotlivých složek prolíná. Každá tato složka má své očekávané výstupy jak pro I. stupeň, tak pro II. stupeň základního vzdělání. RVP doporučuje školám učivo, jež slouží jako prostředek k dosažení očekávaných výstupů. Jak je uvedeno výše, jde pouze o doporučení, a je tedy na ředitelích škol a jejich pedagogů, jak učivo zpracují ve svých školních vzdělávacích programech. ŠVP by však měl být tvořen s ohledem na možnosti školy, prostředí, v němž se škola nachází a typu žáků, kteří školu navštěvují. Na úrovni ŠVP se však již pro školu stává závazným.

2.2.2 Čtenářská gramotnost v RVP ZV

Čtenářství se prolíná celým vzdělávacím systémem. Termín čtenářská gramotnost v RVP ZV nenajdeme. „*Je však formulován v požadavcích jednotlivých předmětů.*“¹¹ „*Současná podoba RVP ZV neklade na rozvoj čtenářské gramotnosti takový důraz, jaký odpovídá jejímu významu pro úspěšný život žáků a současně varovným výsledkům našich patnáctiletých žáků v mezinárodních srovnávacích šetřeních.*“¹² Pravda je, že RVP ZV sice rozvoji čtenářství na školách nebrání, naopak poskytuje jednotlivým školám prostor vytvořit si individuální školní vzdělávací programy, které vystihují potřeby žáků konkrétní školy, ale nenabízí však žádný návod, vodítko, pomocnou ruku, jaké minimální čtenářské dovednosti a znalosti by u žáků měly být rozvíjeny. Přitom škola má velké možnosti v podpoře čtenářství. Důležité je věnovat se čtenářským

¹¹ ZACHOVÁ, A., *Čtenářství a čtenářská gramotnost*. Vlkov: Helena Rezková, 2013, ISBN 978-80-904449-7-3, str. 6).

¹² VÚP, 2011, str. 17.

návykům pravidelně, dlouhodobě, s konkrétní metodologií. „Vytváření prostoru pro literaturu ve škole je záležitostí určitého procesu, v němž nelze přeskakovat.“¹³

Pojem čtenářská gramotnost jako takový, se v obsahu klíčových kompetencí vůbec nevyskytuje. Přitom jsou za klíčové kompetence absolventa základní školy považovány kompetence, které se čtenářskou gramotností úzce souvisí, respektive jsou jí podmíněny. Například klíčové kompetence k učení předpokládají, že je žák schopen vyhledávat a třídit informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je aktivně využívat nejen v procesu učení, ale i v praktickém životě. Kompetence komunikativní zase očekávají, že žák rozumí různým typům textů, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji. Požadavky vztahující se ke čtenářské gramotnosti nalezneme také u kompetence k řešení problémů, které předpokládají, že žák po ukončení základního vzdělání dovede vyhledávat informace vhodné k řešení problému, využívat získané vědomosti, kriticky myslet a obhájit svůj názor.

*„Rozvíjení čtenářské gramotnosti by mělo být jedním z hlavních cílů celého vzdělávacího procesu, žáci by si měli čtenářské dovednosti a zvyky budovat už v raných fázích vzdělávání tak, aby na konci základní školy měli čtenářské dovednosti dobře zvládnuté a zvyky pevně zakořeněné.“*¹⁴ Vysoká úroveň čtenářské gramotnosti je podmínkou k úspěšnému získávání a osvojování si vědomostí a znalostí v dalších vzdělávacích oborech.

Rozvoji čtenářské gramotnosti se nejvíce věnuje vzdělávací obor český jazyk a literatura, nelze však opomíjet ani čtenářskou podporu naukových předmětů. Je dobré, mají-li žáci pestrou nabídku různých textů, tedy nejen beletristických, ale i naučných. Využít můžeme i časopisy či noviny. Zde nejvíce záleží na spolupráci pedagogického sboru, na míře jeho podpory pročtenářského prostředí na škole. Učitelé by si měli osvojit metodiku rozvoje čtenářské gramotnosti svých žáků a na jejím rozvíjení cíleně a systematicky pracovat. Kvalitně rozvíjet čtenářskou gramotnost žáků lze jen trpělivým, dobře připraveným a řádně promyšleným a komplexním postupem celého

¹³ CHALOUPKA, O., *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-41-6, str. 32.

¹⁴ VÚP, 2011, str. 10.

pedagogického sboru. Čtenářskou gramotnost není možné zdárně rozvinout, budeme-li se zaměřovat pouze na některé její složky.

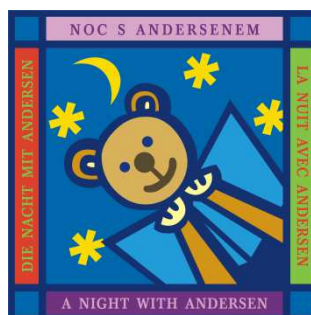
2.3 Podpora čtenářství v České republice

Podpoře čtenářství se věnují zejména knihovny (zaštiťované Svazem knihovníků a informačních pracovníků) nabízením zajímavých knih ke čtení, besedami se spisovateli, zajišťováním různých propagačních akcí a kampaní a to na regionální i celorepublikové úrovni. Četbu propagují však i samotní nakladatelé svými knižními kluby.

2.3.1 Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP)

- „Čtenář roku“ - SKIP podporuje knihovny České republiky v tom, aby každý rok v březnu (měsíc čtenářů) oceňovaly svého nejpilnějšího čtenáře. Důležitost tohoto odměňování je nejen ve vedení statistiky, která nám ukáže, jaký počet knih a jaké knihy lidé čtou, ale především se tímto činem poukazuje na společenský význam a prestiž četby.
- Od roku 1967 je vyhlášen Mezinárodní den dětské knihy, který připadá na 2. duben, den výročí narození známého dánského spisovatele dětských příběhů Hanse Christiana Andersena. S tímto jménem je spojena další velká a velmi oblíbená akce na podporu čtení – Noc s Andersenem. Úplně první noc v knihovně se konala v roce 2000 a strávili ji žáci z Uherského Hradiště. Nadšení a úspěch prvního nocování rozšířil tento nápad do ostatních knihoven České republiky. V roce 2013 probíhalo čtení již na 1298 místech. Noc s Andersenem tak mohlo strávit na 59.073 dětí.

logo akce *Noc s Andersenem*
(www.skipcr.cz)

- Další, již tradiční akcí SKIP, je předvánoční trh s knihami - „Den pro dětskou knihu“, který slouží opět k propagaci knih a čtenářství. Na těchto knižních trzích bývá nejen pestrá nabídka knih, ale většinou se zde veřejnosti dostane od pracovníka knihovny i odborné rady či tipu na vhodný výběr knížky pod stromeček. Některé knihovny tento adventní knižní trh provází i menším kulturním programem.
- „Týden knihoven“ vyhlašuje Svaz knihovníků a informačních pracovníků již od roku 1996. Po celý první týden v říjnu pořádají knihovny společné čtení, besedy s autory a další aktivity na podporu čtenářství. V rámci Týdne knihoven je udělována cena Knihovna roku.

2.3.2 Národní pedagogická knihovna Komenského a SKIP

Už jsem čtenář – kniha pro prvňáčka. Veřejné knihovny organizují pro žáky prvních tříd zajímavé akce podporující čtenářství, jako jsou dny otevřených dveří, společná čtení, autorské besedy a další. Žáci, kteří úspěšně zvládli čtení, dostávají odměnu ve formě nové knihy. Jedná se o knihu, která je napsaná výhradně pro tento projekt. Odměna formou knihy má motivovat děti ke čtení, utvářet jejich kladný vztah ke knihám a povzbuzovat k dalšímu čtení. *„Do projektu přihlašuje žáky prvních tříd základních škol veřejná knihovna ve spolupráci se školami v místě působnosti knihovny. Veřejná knihovna musí být institucionálním členem SKIP ČR. Knihovna,*

kteřá řáky do projektu řřihlašuje, s nimi pracuje nad řábec obvyklých knihovnických řinností.“¹⁵

2.3.3 Obecně prospěšná společnost Celé Česko čte dětem

- Projekt Celé Česko čte dětem je celostátní osvětovou kampaní zaměřenou na podporu čtení, a to zejména čtení v rodinách. Společné čtení rodinných příslušníků nejen že rozvíjí čtenářské dovednosti dětí, jejich zájem o knihy, kladný vztah ke čtení, ale pomáhá i budovat pozitivní pouto mezi rodiči a dětmi. Hlavní motto projektu je: „Čteme dětem 20 minut denně. Každý den!“ V současné době kampaň podporuje řada známých osobností z kultury a sportu. Některá nakladatelství zase vybavují nemocnice či ordinace pediatriů dětskými knihami. Starostové měst a obcí podporují čtenářství v rámci „vítání občánků“, kdy novorozenci darují dětskou knihu. Velmi pěkným projektem společnosti je mj. i projekt „Babička a dědeček do školky“, kdy senioři docházejí do MŠ a čtou dětem pohádky. Pro seniory je toto příjemným zpestřením jejich dnů, kdy mají pocit „užitečnosti“ pro společnost a malé děti se touto interakcí učí úctě ke starší generaci.

2.3.4 Svaz českých knihkupců a nakladatelů a společnost Svět knihy, s.r.o.

- V roce 2005 byla zahájena propagační kampaň Rosteme s knihou. Tento projekt je zaměřen zejména na předškoláky a řáky základních škol. Projekt si klade za cíl rozvíjet formou několika dílčích kampaní zájem dětí o čtení. Např. různými populárně naučnými pořady, literárními soutěžemi, metodickými semináři pro pedagogy i rodiče atd.

logo kampaně

Rosteme s knihou

¹⁵ www.skipr.cz

2.4 Faktory ovlivňující čtenářskou gramotnost

Na pozitivním vztahu dítěte k literatuře se v první řadě podílejí zejména rodiče. Již zde jsou položeny základy budoucích čtenářských dovedností. Rodiče, kteří dítě motivují ke čtení svým vlastním příkladem, dělají pro jeho budoucí vývoj možná více, než si sami připouští. Přirozeností malého dítěte je napodobovat své vzory. Rodič, jenž si s dítětem prohlíží obrázková leporela provázena krátkým textem, vypráví mu pohádky na dobrou noc, povídá si s ním o přečteném a nechá prostor pro vyjádření jeho pocitů a názorů, vtiskuje dítěti nenásilnou formou lásku ke knihám. Právě tato předčtenářská fáze je v rozvoji čtenářství často opomíjena, ačkoliv je základem, na němž lze stavět. „*První kritický bod dětského čtenářství tak vlastně nastává ještě dříve než čtenářství samo, a dokonce je to z mnoha hledisek kritický bod nejdůležitější, neboť od něj se vše další odvíjí.*“¹⁶

Přestože by měla být rodina prvním a nejdůležitějším článkem ve vývoji čtenářství dítěte, velká část z nich se s knihami, jako prostředky vzdělávání i zábavy, setkává až ve škole. „*Každému je zřejmé, že nedostačující rozvoj čtenářství v dětském věku má celoživotně limitující povahu.*“¹⁷ Přitom funkce školy a rodiny se svým způsobem doplňují. Každá má ve výchově dítěte ve čtenáře nezastupitelnou roli. Škola by měla rozvíjet základ, jenž si dítě přineslo z rodiny. Měla by být schopna vytvořit takové podmínky, aby zajistila dítěti snadný přístup ke knihám (např. školní knihovny, společné návštěvy veřejné knihovny, čtenářská průkazka „za odměnu“ apod.) a pomohla žákovi vybudovat si ke čtení pozitivní vztah. Žáci na prvním stupni jsou stále zvědaví, mají bohatou fantazii, chtějí poznávat a objevovat a tak jsou ke čtení přístupnější a otevřenější. Pokud si učitel dá tu práci a uplatňuje při své výuce čtení pestrou nabídku aktivit a používá dětské knihy jako základní materiál, směřuje své žáky na cestu k celoživotnímu čtenářství.

U starších žáků již chybí nadšení a zaujetí pro četbu. Větší část svého volného času věnují spíše internetu či televizi a četba ustupuje do pozadí. Pro učitele je obtížnější tyto žáky zaujmout a motivovat. I zde však záleží na osobnosti pedagoga. Velkou pomocí v rozvoji čtenářských dovedností žáků mohou být knihovny, které nabízejí pestrou

¹⁶ CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*, Praha: Československý spisovatel, 1989, str. 88

¹⁷ CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*, Praha: Československý spisovatel, 1989, str. 83

paletu čtenářských aktivit, jako jsou různé literární soutěže, besedy se spisovateli apod. Škola sama by měla být pro žáky prostorem plným zajímavého čtení. Je důležité nelpět pouze na tzv. doporučené, umělecky kvalitní či klasické literatuře, ale hledat díla blízká současné populaci. I ta mohou být umělecky kvalitní. Pro úspěch v této fázi čtenářství je však potřeba nabídnout mládeži pestrou nabídku nejen různých žánrů, ale i literaturu různé úrovně obtížnosti. V dětství je pro čtenáře důležitá podpora rodiny, v pubertě získávají na významu zejména vrstevníci. Žáci druhého stupně základní školy si již více povídají o přečtených knihách, doporučují si zajímavé tituly, diskutují o obsahu knihy, o jejích hlavních hrdinech. Velký vliv na výběr knihy sehrávají i média. V pubertě je pro žáky důležité to, co je moderní, co je „in“. Základem je žáka oslovit, přitáhnout ho ke knize, zaujmout a právě zde sehrává roli orientace pedagoga v aktuální knižní nabídce. Při výběru žánru dbá pedagog na zájmy svých žáků, na jejich osobnostní profil.

„Způsob, jak získat děti pro četbu knih, je ponechat dveře do knihovny otevřené a nechat je číst cokoliv a všechno, co je zajímavé.“

(Terry Pratchett)

2.5 Podpora čtenářské gramotnosti na základních školách

Podpora čtenářství na našich základních školách většinou stojí na jednorázových akcích, jež jsou, dle mého názoru, pro rozvoj čtenářských dovedností nedostačující. Chce-li pedagog a potažmo celý pedagogický sbor, včetně vedení kvalitně podporovat čtenářské dovednosti svých žáků, je potřeba tomuto věnovat dostatečný čas a prostor. Jedině trpělivou prací a vlastním příkladem je možné vytvořit na našich školách pročtenářskou atmosféru.

Velmi pozitivně vnímám existenci žákovských knihoven a čtenářských koutků přímo v jednotlivých třídách. Smyslem těchto literárních míst není ovšem naplnění regálů klasickými dětskými knihami (např. Babička Boženy Němcové, Malý Bobeš J.V.Plevy apod.), které my, učitelé pokládáme za jakýsi základ literárně vzdělaného dítěte. Z takové nabídky si vybere jen velmi málo dětí a to povětšinou takových, které mají čtenářství již dobře rozvinuté z rodinného prostředí. Chceme-li žáky přilákat ke čtení, je

třeba nabídnout jim aktuální tituly, které v současné době „hýbou“ literárním světem dětí a mládeže. Toto klade vysoké nároky na učitele. Osobnost pedagoga je v edukačním procesu velmi významná. „*V současnosti se od učitelů očekává, že budou vystupovat ve své profesi jako přiměřeně autonomní, flexibilní, pedagogicky a předmětově vysoce kvalifikované osobnosti.*“¹⁸ Pedagog, podporující čtenářskou gramotnost svých žáků, by se měl zajímat o to, co jeho žáci čtou, jaká je nabídka a zejména poptávka dětské literatury, co je pro dnešní žáky zajímavé a lákavé. Není vhodné nutit žáky do čtení knih „umělecky hodnotných“, pokud k tomu ještě nedozráli. Nechme dítě, ať si samo vybere knihu, která odpovídá jeho vkusu. Tím samozřejmě nechci říci, že by se školy měly zbavovat klasických děl, jen volím zlatou střední cestu. Ano, ať je v regálech školních knihoven nadále Malý princ a Děti z Bullerbinu, či Kája Mařík a další, ale necht' jsou zaplněny i Harry Pottery J.K. Rowlingové, Syny Pekel od M. Burdové, Hobity spisovatele J.R.R. Tolkiena, Lichožrouty P. Šruta nebo J. Flanaganovým Hraničářovým učněm či komiksovou literaturou. Pro dítě je „*správnou knížkou ve správné chvíli taková, v níž se vcítění a zvnitřnění v nejvyšší míře propojují.*“¹⁹ Nabídka knih by měla být bohatá nejen co do „hodnoty obsahu“, ale je potřeba zajistit i pestrost žánrovou.

Pro vznik čtenářství je neméně důležité, aby byl žákům dán dostatečný prostor pro vyjádření pocitů z četby, pro osobní reakce na četbu, pro společné sdílení se spolužáky i pedagogem. Aby byl učitel schopen se svými žáky aktivně komunikovat, bylo by dobré, kdyby se orientoval v aktuální knižní nabídce pro děti a mládež a sám některou z knih přečetl. Pedagog není vševěd a je nesmyslné požadovat, aby četl vše, co knižní trh aktuálně nabízí. A věřím, že i sami žáci rádi svému učiteli tuto neznalost odpustí, bude-li s účastí a opravdovým zájmem naslouchat jejich čtenářským zážitkům. Bude-li se dětí se zaujetím vptávat, aktivně naslouchat a diskutovat, bude tímto rozvíjet nejen čtenářské dovednosti svých žáků, ale i vztah plný důvěry a otevřenosti. Velmi důležité je „*vědomí souhry, součinnosti mezi dítětem a učitelem.*“²⁰

¹⁸ VAŠUTOVÁ, J., *Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: Pedf UK, 2007, ISBN 978-80-7290-325-2, str. 40

¹⁹ CHALOUPKA, O., *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha:Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-41-6, str. 43

²⁰ CHALOUPKA, O., *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha:Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-41-6, str. 61).

Na 2. stupni ZŠ se již setkáváme s předmětem literární výchova, která „*zaujímá v soustavě vzdělávacích oborů a oblastí specifické postavení. Je založena na komunikaci s uměleckými texty, jejichž prostřednictvím se ve výchovně-vzdělávacím procesu významně podílí na rozvoji žákovy osobnosti, a to zvláště po stránce kognitivní, estetické, emocionální a formativní.*“²¹ Aby však žák mohl kvalitně pracovat s uměleckým textem, musí umět číst s porozuměním. Tuto dovednost je tedy třeba nadále rozvíjet. Na druhém stupni již můžeme použít i poměrně náročnější metody rozvoje čtenářství, např. skimming (metoda, kdy se žák snaží rychlým, zběžným pročtením textu získat představu o obsahu), scanning (žák vyhledává v textu jen konkrétní informace, např. konkrétní jméno), či tzv. statarické čtení (důkladné a pozorné studium textu). Pro rozvoj čtenářství starších žáků je dobré zařazovat při práci s texty úlohy, které využívají metod kritického myšlení. „*Tento analyticko-syntetický proces je charakteristický vlastním objevováním, posuzováním, porovnáváním a začleňováním nových informací do již existujícího znalostního systému, autonomním, individuálním rozhodováním o jejich využití nebo odmítnutí.*“²² Již tedy nestačí, aby žáci text jen parafrázovali, je třeba, aby uměli informace získané z textu srovnávat, vyhodnocovat, dávat do souvislosti s vlastními zkušenostmi. Starší žáci by již měli být schopni vybrat z textu nosné informace a pochopit záměr autora.

²¹ HYPLOVÁ, J., *Využití projektového vyučování k rozvoji čtenářské gramotnosti žáků základní školy*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedf, 2010. ISBN 978-80-7368-919-3, str. 46.

²² SITNÁ, D., *Metody aktivního vyučování (spolupráce žáků ve skupinách)*, Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-262-0404-6, str. 9.

3 Praktická část

3.1 ŠVP Základní školy Kněževs

Projekt zaměřený na podporu rozvoje čtenářské gramotnosti realizují na základní škole v Kněževsi u Rakovníka. Základní a mateřská škola Kněževs poskytuje vzdělávání žákům 1. až 5. ročníku základní školy. Ročníky jsou spojeny podle typu učiva v učebních plánech a aktuálního počtu žáků. Ve školním roce 2013/2014 je první třída třídou samostatnou, druhý a třetí ročník tvoří druhou třídu a třetí třídu naplňují žáci čtvrtého a pátého ročníku.

Pedagogové pracují podle vzdělávacího programu Tvořivá škola, který zdůrazňuje činnostní ráz vyučování a staví na pozitivním hodnocení žáků. Činnostní učení je založené na tvořivé aktivitě samotného žáka. Učební látka, kterou si žák osvojuje více smysly, bývá žákem lépe pochopena. Při výuce se vychází z konkrétních situací. Žáci se sami aktivně podílí na objevování principů a zákonitostí jednotlivých jevů. Jsou k tomu motivováni vhodnými výukovými metodami založenými zejména na aktivním poznávání, vzájemné spolupráci a kreativitě. Vzdělávací program Tvořivá škola dbá na otevřenou a vstřícnou komunikaci. Učitel musí umět žákovi odpovědět na otázku: „Proč se to či ono učí“. Žák by si měl být vědom důležitosti učení pro svůj život. Měl by vnímat propojenost poznatků získaných ve výuce s praktickým životem. K tomu napomáhá právě činnostní ráz výuky, tedy nenechat žáky přijímat vědomosti pasivně.

Vzdělávací program Tvořivá škola dále podporuje, aby poznatky, které žáci získali v jednom vyučovacím předmětu, mohly využít i v dalších předmětech. Využívají se výzkumy, projekty, kreativní práce s didaktickým materiálem a další. Pestrost, kterou takové způsoby výuky nabízejí, zvyšuje u žáků zájem o další poznávání.

„Učme tomu, čemu je třeba učit, ale tak, že se žák sám o věc pokouší“

(J.A.Komenský)

3.2 Projekt podporující rozvoj čtenářských dovedností žáků

3.2.1 Teorie projektové výuky

Projektové vyučování je aktivně a činnostně pojatá výuka, která je zaměřena na rozvoj myšlenkových operací žáků, pracuje s jejich motivací a vede je k poznávání nových souvislostí a vzájemné spolupráci.

Projektová metoda je metodou komplexní, zahrnující v sobě řadu dílčích kroků, jako je např. práce s textem, rozhovory, poslech, měření, pozorování, ale třeba i praktické činnosti vedoucí ke zhotovení konkrétního výstupu – výrobku.

Projektová výuka však nemůže nahradit samotný předmět, ale měla by být „oživujícím“ prvkem předmětového vyučování, jeho doplňkem a nadstavbou.

V samotném počátku projektového vyučování je dobré získat aktuální informace o současných vědomostech a dovednostech žáků, o jejich postoji k plánovanému tématu projektu. Bez těchto znalostí je těžké najít vhodnou motivaci. A právě počáteční motivaci žáků k práci na projektové výuce vnímám jako důležitou pro úspěšný start celého projektu.

„Správně motivovat žáky a nadchnout je pro učení je důležitou dovedností a velkou výzvou pro každého učitele.“²³

Dobře motivovaný žák má chuť se učit, jeho zájem o získávání nových informací se zvyšuje, v hodinách je aktivnější a pozornější. Tím se stává ve vyučování úspěšnějším a v důsledku toho se mu zvyšuje sebevědomí. Školní úspěchy, ale i pochvala učitele či rodičů opětovně žáka motivuje k další práci.

Velkou časovou dotací si však vyžaduje i samotná příprava projektu. Pedagog si stanovuje základní výchovně vzdělávací cíle, které chce svým projektem u žáků rozvíjet. Promyslí si způsob realizace, který si nejlépe písemně naplánuje a zvolí konkrétní výstup projektu. Neméně důležité je naplánovat i materiální, finanční a

²³ SITNÁ, D., *Metody aktivního vyučování (spolupráce žáků ve skupinách)*, Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-262-0404-6, str. 18.

popřípadě personální zajištění projektu. Jaké pomůcky budou potřeba, z čeho budou financovány, je-li nutná spolupráce kolegů, rodičů či jiných institucí atd.

Projektové vyučování je pro pedagoga náročné, a to nejen co do časové dotace, ale i pro značné nasazení pedagoga po celou dobu projektu, jak po stránce odborné, tak i sociální. Pokud však učitele tato úskalí neodradí, stává se projektové vyučování nespornou předností ve vyučovacím procesu. Žáci jsou většinou při práci na projektech silně motivováni, práce je baví. Projektová výuka dává možnost uplatnění i slabším žákům, čímž podporuje jejich sebevědomí. Projektové vyučování dále přispívá k rozvoji sociálních kompetencí, neboť vede žáky k odpovědnosti, spolupráci, empatii a kreativě. V neposlední řadě má společná práce učitele a žáků vliv na pozitivní klima ve třídě, či celé škole (dle rozsahu projektu).

3.3 Anotace projektu podporujícího čtenářství žáků ZŠ

Pro žáky I. stupně Základní a mateřské školy Kněžves jsem si připravila celoroční projekt (říjen 2013 – červen 2014), který je zaměřený na čtenářství žáků.

Projekt byl nazván: „Kniha je můj kamarád“.

V první fázi jsem si dotazníkovou formou zjistila, zda žáci čtou, jaké knihy mají v oblibě a z jakého čtenářského prostředí vycházejí.

Dále jsem společně s ředitelkou místní školy domluvila své čtenářské hodiny. Žáky jsem rozdělila do dvou skupin tak, jak mají utvořené třídy. To znamená, že první skupinu tvoří žáci 2. a 3. ročníku a druhou skupinu žáci 4. a 5. ročníku. Uvedené skupiny žáků se střídají po měsíci.

Projekt je připraven na celý školní rok a netýká se pouze ve shora uvedených žáků, byť je na ně zaměřen nejvíce, ale zapojeni jsou i žáci I. třídy, předškoláci a žáci II. stupně I. Základní školy v Rakovníku a studenti střední školy. Čtenářství nerozvíjíme jen v prostorách školy, ale využíváme i programy Městské knihovny v Rakovníku.

Výstupem naší celoroční práce bude čtenářské leporelo, na kterém jednotlivé třídy pracují v průběhu celého školního roku.

3.3.1 Začínáme s projektem

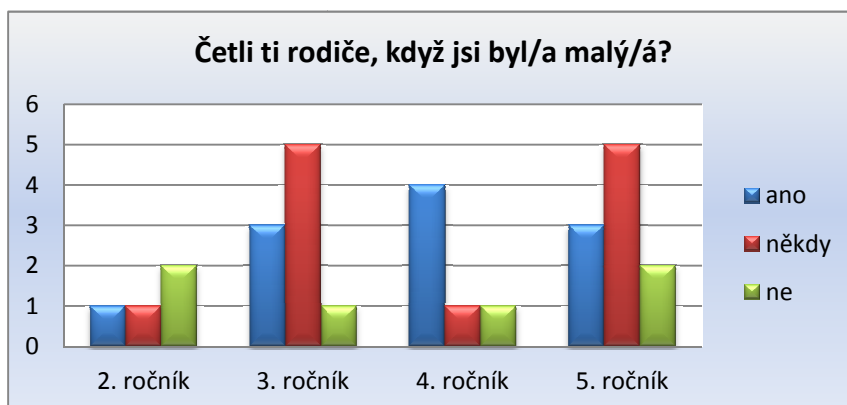
V měsíci září byli s projektem na podporu čtenářské gramotnosti seznámeni rodiče žáků. Informováni byli zejména třídními učiteli na třídních schůzkách, mladším žákům byly vlepeny lístečky s informací do informačního notýsku a dále pak pomocí webových stránek školy. Základní informace našli rodiče i na nástěnce umístěné v přízemí budovy školy.

3.3.1.1 Dotazníky

Formou dotazníku jsem zjišťovala vztah žáků ke knihám. Dotazníky vyplnili všichni žáci 2. až 5. ročníku. Celkem 29 žáků.

Hned v první otázce: *Četli ti rodiče (prarodiče, sourozenci), když jsi byl(a) malý(á)?*, z tabulky vyplývá, že většině dětí rodiče alespoň někdy četli. Zcela záporná odpověď se vyskytla jen ojediněle a to, co do počtu žáků, nejvíce ve druhém ročníku.

Četli ti rodiče, když jsi byl/a malý/á?			
	ano	Někdy	Ne
2. ročník	1	1	2
3. ročník	3	5	1
4. ročník	4	1	1
5. ročník	3	5	2

Druhá otázka se týkala žáků, jimž jejich rodiče četli. Zajímalo mne, *na jakou knihu, kterou jim jejich rodiče (a další blízké osoby) četli, nejraději vzpomínají.*

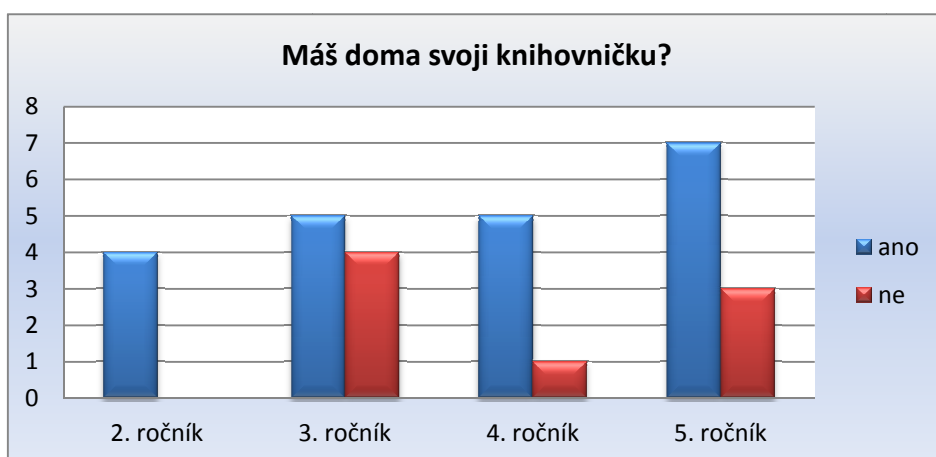
<i>Na jakou knihu, kterou ti četli rodiče, nejraději vzpomínáš?</i>		
2. ročník	<i>O víle Amálce</i> <i>O pejskovi a kočičce</i>	<i>Hasič Tom</i>
3. ročník	<i>Blesk McQueen</i> <i>Zvířátka na statku</i> <i>Bob a bobek</i> <i>O červené Karkulce</i>	<i>Poselství jednorožců</i> <i>Lví král</i> <i>O perníkové chaloupce</i> <i>Pohádky pod polštář</i>
4. ročník	<i>Pískací kornoutek</i> <i>Mourek</i> <i>O Šípkové Růžence</i>	<i>Kocour v botách</i> <i>Já, Baryk</i>
5. ročník	<i>Lví král</i> <i>Spongebob v kalhotách</i> <i>Ronja, dcera loupežníka</i> <i>Různé pohádky</i> <i>O Popelce</i>	<i>Lidové pohádky a básničky</i> <i>Brouk Pytlík</i> <i>O Popelce</i> <i>Rumcajs</i> <i>O Červené Karkulce</i>

Svoji třetí otázkou jsem se chtěla dozvědět, ***jakou literární postavu mají dnešní žáci nejraději***. A zde mne mile překvapili. Čekala jsem zejména u starších žáků postavy typu Harryho Pottera či Spidermana, ale tyto dva hrdinové se zde vyskytli pouze sporadicky.

<i>Jaká je tvoje oblíbená literární postava?</i>		
2. ročník	<i>Růženka</i> <i>Mourek</i>	<i>Hasič Tom</i>
3. ročník	<i>Farmář</i> <i>Spiderman</i>	<i>princezna Aranis a Veragin</i> <i>Farmář</i>
	<i>šášek</i> <i>Jeníček</i> <i>Pidivousek</i>	<i>Červená Karkulka a vlk</i> <i>Červená Karkulka</i>
4. ročník	<i>kočka</i> <i>Mourek</i> <i>Harry Potter</i>	<i>Šípková Růženka</i> <i>Sněhurka</i>
5. ročník	<i>Greg z Deníku malého poseřoutky</i> <i>Spongebob v kalhotách</i> <i>Harry Potter</i> <i>Hannah Montana a Barbie</i> <i>Bart Simpson</i> <i>Pinocchio</i>	<i>Spongebob v kalhotách</i> <i>Brouk Pytlák</i> <i>Kráska</i> <i>Hannah Montana</i> <i>Rumcajs</i>

Čtvrtou otázkou jsem zaměřila na zjištění, *zda mají žáci doma svoji knihovničku* a jejich kladné odpovědi mne mile překvapily. Počet knih v jejich knihovničce se pohybuje od deseti kusů (zejména ve druhé třídě) až po 120 (žák páté třídy).

<i>Máš doma svoji knihovničku?</i>		
	ano	ne
2. ročník	4	0
3. ročník	5	4
4. ročník	5	1
5. ročník	7	3

V páté otázce se zajímám, *zda mají žáci oblíbenou knihu, ke které se rádi vrací*.

<i>K jaké knize se rádi vracíte?</i>		
2. ročník	<i>Strýček Antonín</i> <i>Hasič Tom</i>	<i>Blesk McQueen</i> <i>Bubáci</i>

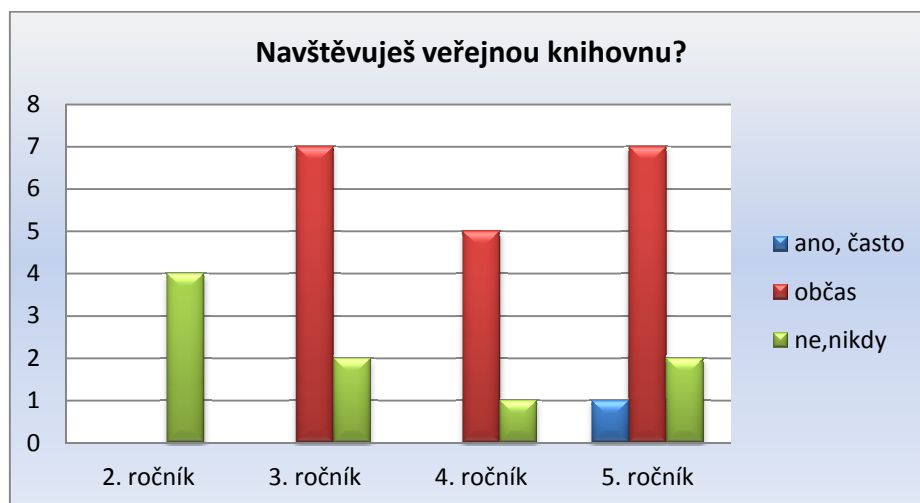
3. ročník	<i>Příhody včelích medvídků</i>	<i>Princezna Aranis a Veragin</i>
	<i>Blesk McQueen</i>	<i>Lví král</i>
	<i>Hrnečku, vař!</i>	<i>U nás na farmě</i>
4. ročník	<i>Pískací kornoutek</i>	<i>Strašidelné příběhy</i>
	<i>Mourek</i>	<i>Rok modrého medvěda</i>
5. ročník	<i>Darebák David z Deníku malého poseroutky</i>	<i>Strašidlo Doudlo</i>
	<i>Deník malého poseroutky</i>	<i>Ronja, dcera loupežníka</i>
	<i>O dvanácti měsíčkách</i>	<i>Hannah Montana a Barbie</i>
	<i>Hannah Montana</i>	<i>Pinocchio</i>

Má předposlední **sedmá otázka** směřovala k jejich aktuálnímu zájmu o čtení, tzn. ***jakou knihu mají právě nyní rozečtenou***. Zde velká část žáků odpověděla, že v současné době nečtou žádnou knihu.

<i>Máš právě nyní rozečtenou nějakou knihu?</i>		
2. ročník	<i>Pohádky ze statku Gabriely Kopcové</i>	<i>Dobrodružství s myškami od Carlose Busquetse</i>
3. ročník	<i>Křišťály moci M. Burdové</i>	<i>Hledá se Nemo</i>
	<i>Děti z Bullerbinu A. Lindgrenové</i>	<i>pohádka Sedmikráska</i>
4. ročník	<i>Pískací kornoutek od J. Kahouna</i>	<i>Strašidelné příběhy</i>
	<i>Kotě Mourek E.Lenartové</i>	<i>Já, Baryk od Fr. Nepila</i>
5. ročník	<i>Zachraňte faraona (historické krimi) od R. Hollerové</i>	<i>Delfín Flipper B.Ginsburgh</i>

V poslední **osmé otázce** mne zajímalo, zda **žáci navštěvují veřejnou knihovnu**. Žáci druhé třídy se shodli na záporné odpovědi, žáci třetí třídy už přiznávají, že občas knihovnu navštěvují, čtyři z nich však k této odpovědi uvedli poznámku, že byli v knihovně se školou. Ve vyšších ročnících se již návštěvnost knihovny zvyšuje.

<i>Navštěvuješ veřejnou knihovnu?</i>			
	ano, často	občas	ne, nikdy
2. ročník	0	0	4
3. ročník	0	7	2
4. ročník	0	5	1
5. ročník	1	7	2

3.3.2 Struktura a popis jednotlivých lekcí projektu

V této části přináším celoroční projekt, který může být vodítkem, jak rozvíjet čtenářskou gramotnost žáků na základní škole.

Každá kapitola se věnuje jednomu čtenářskému bloku, sestávajícímu ze dvou vyučovacích jednotek. Čtenářská setkání se uskutečňují ve čtenářské místnosti, jak žáci i pedagogové nazývají svoji žákovskou knihovnu, přímo v budově školy.

Každá kapitola se dále rozděluje do podkapitol, jež popisují jednotlivé kroky pedagoga ve vyučovací jednotce.

3.3.2.1 Zvířátka má každý rád

Anotace

Smyslem tohoto programu je, aby se žáci naučili přemýšlet o textu v širších souvislostech, aby byli schopni čerpat z textu argumenty pro svá tvrzení a dále, aby formou spolupráce posilovali své vztahy se spolužáky.

Tento čtenářský blok je určen první skupině žáků, tj. žákům 2. a 3. třídy. Ve třídě jsou tedy zastoupeni jak žáci, kteří se s četbou knih teprve seznamují, tak žáci, jejichž četba je na velmi pěkné úrovni.

Na výukovou jednotku navazuje odborná přírodovědná přednáška v přírodovědném oddělení DDM s možností prohlídky drobných zvířat.

Cíle vyučovací jednotky

Nejdůležitějším cílem je motivace žáků ke čtení knih. K prohloubení zájmu o čtení je využito zvířecích literárních hrdinů, kteří bývají u mladších žáků oblíbení. Žák o textu přemýšlí a je schopen své postřehy a prožitky sdílet s ostatními. Žák se zapojuje do diskuse a vhodně argumentuje, respektuje názory svých spolužáků a čerpá z nich poučení. Umí z textu vybrat klíčová slova a správně analyzovat potřebné informace.

Realizace (potřebné pomůcky, postup a metody)

V rámci dvou vyučovacích jednotek pracovali žáci s dvěma odlišnými literárními druhy – beletrií (pohádka) a naučnou literaturou (encyklopedie).

V první vyučovací jednotce se věnovali známým pohádkám, v nichž vystupují zvířecí hrdinové. Ačkoliv jsou tyto pohádky žákům dobře známé, málokterý ví, kdo je jejich autorem, popřípadě ilustrátorem. K tomuto využívám vlastnoručně vyrobené karty s ilustracemi ze známých knih (Krteček, Ferda Mravenec, Včelí medvídci, Pejsek a kočička, Dášeňka, Kocour Mikeš ad.). V další části vyučovací hodiny jsou žáci seznámeni s knihou B. Nesvadbové: Garpíškoviny.

Ve druhé vyučovací jednotce pracují žáci s přírodovědnými encyklopediemi. Žáci se učí hledat dle abecedního seznamu oblíbené zvíře. Trénují svoji schopnost vybrat z odborného textu podstatné informace a srozumitelně je předat ostatním.

Průběh bloku vyučovacích hodin

Úvod

Vyučovací hodina je realizována ve čtenářské místnosti. Žáci sedí v kruhu na koberci. Vzájemně se přivítáme a seznámíme.

První vyučovací hodina

Vprostřed kruhu, utvořeném žáky, jsou rozloženy karty s ilustracemi ze známých dětských pohádek se zvířátky. Žáci domýšlejí, jak se postavy jmenují, z jaké jsou knihy, kdo knihu napsal a ilustroval. Jména autorů a ilustrátorů zapisuje učitel na samolepící lístečky, které pak přikládá k jednotlivým kartám. Rozvíjí se diskuse nad uvedenými pohádkami. Žáci sdělují, které pohádky mají nejraději, které se jim naopak moc nelíbí, jaké pohádky jim četli rodiče, co vidali ve Večerníčku apod.

Zde musí učitel diskusi vhodně usměrňovat tak, aby se žáci vzájemně nepřekřikovali a byl dán prostor pro vyjádření všem zúčastněným.

V druhé části hodiny učitel přečte žákům ukázkou z knihy Barbory Nesvadbové: Garpíškoviny (Brána 2010, str. 13-15). Po přečtení následuje diskuse nad přečteným

úryvkem. Žáci mají z textu poznat, kdo je Garpíšek. Učitel podporuje diskusi otázkami typu: Proč asi Garpíšek své nové majitelce utekl? Jak se asi cítil? Z přečteného žáci usuzují na možný závěr příhody.

Žáci se učí diskutovat v rámci skupiny, obhajovat své názory a naslouchat druhým. Sdílejí své pocity s druhými.

Druhá vyučovací hodina

Žákům jsou rozdány přírodovědné encyklopedie s abecedním řazením známých, i těch méně známých, zvířat. Žáci jsou rozděleni do dvojic, popř. trojic. Každá skupinka si v encyklopedii najde jedno zvíře. Přečte si naučný text a vybere z něho zásadní informace. Skupiny po té postupně popisují „své“ zvíře ostatním, kteří mají za úkol na základě popisu zvíře poznat.

Zde je důležité, aby byl vyučující schopen žákům aktivitu dobře vysvětlit, nejlépe vlastní praktickou ukázkou. I přesto je potřeba mladším žákům pomoci.

Žáci se tímto učí vybírat z textu potřebné informace, správně zhodnotit důležitost vybraných informací a informace vhodně (smysluplně) předat další skupině žáků.

Na závěr druhé výukové hodiny dostanou žáci krátký test k vyplnění. Testem si učitel ověřuje, nakolik byla čtenářská jednotka efektivní, co si žáci zapamatovali, jaké informace si odnášejí. Žákům má pracovní list pomoci k zopakování a ukotvení nově nabytých informací.

Závěr

V rámci čtenářského bloku se podařilo naplnit cíle, které jsme si předem stanovili (pochopení textu, vysuzování z textu, výtah zásadních informací z textu). Došlo k prohloubení komunikace mezi žáky.

Do výuky se žáci zapojovali aktivně. Slabší žáci potřebovali pomoc při práci s encyklopedií. Slabší a zejména mladší žáci potřebovali dostatek času na vyplnění závěrečného testu.

Shrnutí, zhodnocení kvality a sebereflexe

Vzhledem k tomu, že skupinu tvořili žáci dvou ročníků různého stupně nadání, nebylo jednoduché sladit tempo a způsob práce. Ve třídě byli žáci slabší, vedle žáků s velmi vyzrálými čtenářskými dovednostmi.

Některé metody práce žáky zaujaly natolik, že jsme s nimi strávili více času, než bylo mým prvotním záměrem a na jiné naopak nezbylo ve vyučovací hodině již tolik místa.

Žáky však práce s knihami zaujala a byla dobrou motivací k dalším společným čtenářským sezením.

V závěru hodiny jsem knihu B. Nesvadbové nabídla žákům k zapůjčení. Knihu si ode mne půjčila žákyně třetí třídy.

Doporučení na další obohacení a rozšíření čtenářských aktivit

Na naše čtenářské setkání navazovala odborná přírodovědná přednáška v Domě dětí a mládeže v Rakovníku, která obohatila žáky o další zajímavé poznatky ze světa zvířat.

Tři vybraní žáci byli předčítat v mateřské škole. Na výběr měli z knih, které jsme si představili na našem čtenářském programu. Vybranou pohádku (Jak pejsek a kočička pekli dort) četli dětem před spaním.

Je-li to v možnostech školy, můžou si žáci na podobně zaměřenou vyučovací hodinu přinést své domácí zvíře (menších rozměrů) a připravit si o něm pro své spolužáky vyprávění (popis, veselou příhodu, charakteristiku...).

Žáci 6. ročníku II. stupně základní školy vytvoří v hodinách informatiky power pointovou prezentaci vybraného zvířete. Jejich úkolem je předat svým mladším spolužákům nové a zajímavé informace ze života zvířat.

3.3.2.2 *Pomoc! Tady straší!*

Anotace

Vyučovací program je věnován jediné knize: Volání netvora od Patrika Nesse²⁴. Autor v knize odvíjí velmi silný a „opravdový“ příběh, který vyučující přiblíží žákům společným čtením ukázek a následnou diskusí.

Program je určen pro žáky 2. skupiny, tedy pro čtvrtý a pátý ročník.

Cíle vyučovací jednotky

Cílem je naučit žáky efektivně pracovat s textem tak, aby byli schopni najít hlavní myšlenku příběhu, dokázali se v textu orientovat a vlastními slovy reprodukovat stěžejní děj knihy.

Vyučovací jednotka si dále klade za cíl vést žáky k vhodné formulaci názorů a pocitů, ke schopnosti účinné diskuse s ostatními.

Realizace (potřebné pomůcky, postup a metody)

Žáci jsou s příběhem seznamováni formou krátkých ukázek, které jim vyučující nakopíruje. Po přečtení ukázky následuje diskuse. Učitel má k ukázce připraveno několik otázek.

Některé ukázky jsou provázeny samostatnou aktivitou žáků (např. napsat hlavnímu hrdinovi dopis, kresba „noční můry“, předvídání konce příběhu), na některé navazuje společná aktivita (diskuse nad obrázky se zlými sny).

Průběh bloku vyučovacích hodin

Úvod

Čtenářská hodina probíhá v kmenové třídě žáků. Žáci sedí v lavicích tak, jako při běžném vyučování.

V úvodu jsou žáci stručně seznámeni s průběhem čtenářského setkání a s knihou, které se budou věnovat.

²⁴ Jota, 2012

První vyučovací hodina

Učitel rozdává žákům 1. ukázkou (str. 25). Žáci mají dostatek času na čtení. Někteří mají jednostránkovou ukázkou přečtenou za chvíli, některým to trvá déle. Poté proběhne společná diskuse nad ukázkou. Žáci se pokusí na základě tohoto krátkého úryvku odhadnout, kdo je Conor (hlavní hrdina) a jaká je jeho maminka. Žáci mluví o svých pocitech, které v nich příběh vyvolává. Vyučující požaduje po žácích vysvětlení jejich postoje.

Následuje samostatné čtení druhé ukázkou (str. 28-29). Opět se rozběhne diskuse. Co se v příběhu odehrává? Co asi Conor prožívá? Jak se cítí? Žáci vyjadřují své sympatie k jednotlivým postavám příběhu. Zamýšlejí se nad Herryho chováním. Jak se může Conor bránit? Co má dělat?

Po ukončení diskuse píše každý žák sám za sebe dopis Conorovi. Mají za úkol představit si, že Conor, který je šikanován spolužáky, je jejich kamarád. Co by mu poradili? Jak by ho podpořili? Čím by mu pomohli? Následuje společná diskuse nad dopisy žáků. Zažili někdy podobnou situaci jako Conor či Herry?

Druhá vyučovací hodina

Žáci si přečtou poslední ukázkou (str. 14-21). Zde potřebují větší časový prostor. Slabším žákům trvá přečtení ukázkou delší dobu. U některých se projevuje netrpělivost a nesoustředěnost. Pro úspěšnou práci je dobré, přečte-li ukázkou nahlas ještě sám učitel.

Opět následuje diskuse řízená učitelem připravenými otázkami. Proč asi netvor za Conorem chodí? Kdo je tím netvorem? Také máte zlé sny? Jak se s nimi vypořádáte? Máte někoho, komu se můžete se svými špatnými sny svěřit?

Žáci nakreslí svůj zlý sen, svoji noční můru. Uvědomují si, že každý má své slabé místo, svůj strach. Žáci si sesednou na koberec. Kdo chce, položí obrázek svého zlého snu na zem a vypráví o něm. Žáci se mohou spolužáka dotazovat na pocity, reagovat na jeho vyprávění, musí mu však nechat dostatečný prostor pro vyjádření a nepřerušovat ho. Poté všichni své obrázky s noční můrou roztrhají a s přáním pěkných snů vyhodí papírky do koše.

V závěru hodiny se žáci pokusí dovyprávět příběh vlastními slovy. Vyučující poté žákům konec příběhu pouze nastíní, detaily záměrně neprozrazuje. Otevřeného konce využije k motivaci žáků, aby si knihu sami přečetli.

Závěr

Žáci rozvíjeli zejména své komunikační dovednosti, empatii a porozumění. Práci s textem zvládli velmi dobře. Všichni pochopili obsah příběhu a neměli žádný velký problém s jeho reprodukováním.

Shrnutí, zhodnocení kvality a sebereflexe

Práce s knihou Patrika Nesse žáky zaujala. Příběh je to čtivý a emotivně velmi silný. Zároveň je však náročný na soustředění. Kniha je pro méně zdatné čtenáře příliš těžká. Na slabších žácích bylo vidět, že textu plně nerozumí. Od pedagoga to vyžaduje velkou trpělivost a schopnost příběh žákům srozumitelně přiblížit.

Dopisy Conorovi však psali všichni žáci zodpovědně a po předchozím zamyšlení. Stejně tak je velmi bavila i aktivita s vlastními sny. Zde bylo náročné uhlídat správný směr diskuse a citlivě korigovat otázky některých žáků.

Ke konci hodiny si knihu vypůjčil žák 5. třídy. S chutí se do knihy začel ještě před koncem vyučovací hodiny.

Doporučení na další obohacení a rozšíření čtenářských aktivit

Žáci této skupiny využili podobného programu zaměřeného na rozvoj čtenářství, realizovaného Městskou knihovnou v Rakovníku. Program byl zaměřen na rakovnická strašidla.

Dopisy, které psali žáci Conorovi, byly studenty Rakovnického gymnázia Zikmunda Wintra přeloženy do anglického jazyka. Sami studenti však měli za úkol si knihu P.Nesse přečíst, aby mohli ke „svým“ dopisům, které si vylosovali k překladu, napsat svůj názor typu: Je hezké, že chceš Conorovi pomoci, ale..., dobře jsi napsal, že..., myslíš, že.... Dopisy byly poté i spolu s anglickým překladem a názorem studentů

vystaveny opět na nástěnce základní školy. Ideální by bylo, pokud by mohlo dojít k osobnímu setkání studentů gymnázia s žáky základní školy, čímž by byla aktivita pro obě strany ještě pestřejší a zajímavější.

V příběhu vystupuje netvor, kterého představuje tis. Pedagog může žákům přinést tisovou větvičku a sdělit jim o této dřevině nějaké zajímavosti. Tyto informace však žákům mohou sdělit i jejich spolužáci z vyšších ročníků II. stupně. Svůj výklad mohou obohatit prací s mikroskopem.

3.3.2.3 Pohádková zima

Anotace

V první vyučovací hodině je žákům (2. a 3. ročník) představen ilustrátor známých dětských knih Zdeněk Smetana. Žáci přemýšlí o procesu vzniku dětské knihy. Uvědomí si, že knihu pro děti většinou tvoří minimálně dva lidé – autor a ilustrátor.

Ve druhé vyučovací hodině jsou žáci seznámeni s dalším literárním útvarem – poezií. Žáci se učí pracovat s rýmem a rytmem textu. Práce předpokládá spolupráci ve skupině, aktivní komunikaci všech zúčastněných a schopnost domluvy.

Cíle vyučovací jednotky

Žáci jsou schopni na základě svých dosavadních znalostí a zkušeností hledat souvislosti, porovnávat, všimnout si podobností apod. Situaci jsou schopni správně vyhodnotit a hledat různé varianty řešení. Svůj názor umí vysvětlit a obhájit. Při poslechu příběhu na CD jsou vedeni k aktivnímu naslouchání, udržení pozornosti. Žáci umí text uceleně reprodukovat a kultivovaně převyprávět.

Dalším cílem vyučování je přiblížit žákům dětskou poezii. Žáci se naučí pracovat s jiným literárním útvarem (poezií), který umí smysluplně vlastními slovy interpretovat.

Realizace (potřebné pomůcky, postup a metody)

V první vyučovací hodině jsou žáci seznámeni dětským ilustrátorem – Zdeňkem Smetanou – pomocí puzzle s jeho ilustracemi (Kubula a Kuba Kubikula, Pohádky z mechu a kapradí, Malá Čarodějnice, Rákosníček), známými knihami, jež ilustroval (zejm. Radovanovy radovánky od Zdeňka Svěráka) a poslechem pohádky na CD (Jak Křemílek s Vochomůrkou pekli kaštiny).

V další vyučovací hodině pracují žáci v menších skupinách. K aktivitě s poezií používám po verších rozstříhanou dětskou poezii.

Ke konci vyučovací jednotky si s žáky „hrajeme“ se „zimními“ hádankami.

Průběh bloku vyučovacích hodin

Úvod

S žáky se scházíme ve čtenářské místnosti. Žáci jsou seznámeni s tématem dnešní vyučovací jednotky. Žáci sedí ve skupince po dvou až třech na koberci.

První vyučovací hodina

Žáci dostanou do skupiny puzzle se známou ilustrací Zdeňka Smetany. Všichni žáci si složené obrázky prohlédnou. Jejich úkolem je poznat, kdo obrázky kreslil. Učitel dá žákům čas na přemýšlení. Žáci se mohou mezi sebou radit. Vyučující žákům pomáhá určit autora vylučovací metodou. Používá otázky typu: Co myslíte, kreslil tyto obrázky Zdeněk Miller, o kterém jsme si povídali na minulé hodině? Co třeba Ondřej Sekora, který ilustroval Ferdu Mravence? Jsou tyto obrázky podobné obrázkům z knihy Ferdý Mravence? apod.

Po odhalení jména autora žáci přemýšlí, které známé pohádky ještě ilustroval?

Po této aktivitě si žáci pohodlně sednou do kruhu a poslouchají čtení ukázky z knihy Zdeňka Svěráka: Radovanovy radovánky (Jak šel Radovan s tatínkem na jmelí). Po té následuje společná diskuse nad přečtenou ukázkou. Žáci se pokusí vlastními slovy reprodukovat příběh. Určí hlavní postavy - kladné a záporné hrdiny. Je dobré, má-li učitel připravené otázky, které se k textu váží. Řádná připravenost pedagoga přispěje k lepší plynulosti vyučovací hodiny.

Debatování může učitel obohatit ukázkou přineseného jmelí a sdělením několika zajímavých informací o tomto stálezeleném parazitickém keříku.

Další ukázkou z knihy, kterou Zdeněk Smetana ilustroval (Z mechu a kapradí, Jak pekli kaštany), pustí pedagog na CD přehrávači. Žáci sedí tiše a klidně, soustředí se na poslech. Mnozí mají problém udržet pozornost. Při poslechu se baví se sousedem a ruší ostatní.

Druhá vyučovací hodina

Žáci jsou rozděleni do skupin po 5-7. Každá skupina dostane obálku s rozstříhanou dětskou básničkou. Každý žák ze skupiny si z obálky vyndá jeden rým. Úkolem žáků je, aby si svoje rýmy přečetli a postavili se v řadě za sebou tak, aby jednotlivé rýmy složili do smysluplné básničky. Pak každý žák – od prvního k poslednímu – přečte svojí část básničky.

Aktivita dělala žákům relativně velký problém. Rýmy skládali bez zamyšlení tak, jak je napadlo. Smysl básně byl po přečtení takového textu značně nejasný, což žáci moc „neslyšeli“. Zde je důležité, aby pedagog žáky vhodně podpořil a vedl k pokud možno samostatné nápravě.

Když se verše povedlo správně složit, byli žáci překvapeni „jasností“ příběhu. Poté básničku nalepili na papír. Skupina vybrala jednoho svého člena, který básničku přečetl nahlas.

Pro uvolnění a aktivní odpočinek dává učitel žákům hádanky týkající se zimního období. Žáci se nepřekřikují, nepřerušují se v řeči, respektují prostor pro odpověď druhého.

Na závěr hodiny vyplňují žáci krátký pracovní list týkající se Zdeňka Smetany, jenž má být nejen stručným shrnutím nově nabytých vědomostí, ale slouží i ke sdělení dalších zajímavostí ze života tohoto známého ilustrátora.

Závěr

V tomto čtenářském bloku se žáci naučili formou debaty dobrat se společného cíle – najít autora ilustrací.

Žáci vyhodnocují vlastní interpretaci přečteného (poslechnutého) příběhu.

Došlo k prohloubení vzájemné kooperace mezi žáky.

Shrnutí, zhodnocení kvality a sebereflexe

Pro žáky nebylo snadné „vypátrat“ ilustrátora z puzzle složených ilustrací.

Ačkoliv tyto obrázky velmi dobře znají, vůbec nepřemýšlí o tom, kdo a jak je vytvořil. Bylo pro ně překvapením, když jsem jim přiblížila proces vzniku dětské knížky.

V aktivitě s rozstříhanými básněmi jsem podcenila přípravu. Bylo by lepší nejdříve s žáky některé básničky přečíst, říci si pravidla tvorby poezie, vysvětlit pojem rým.

Po předchozí zkušenosti z první čtenářské hodiny jsem jednomu velmi slabému žákovi, který se do práce aktivně nezapojoval, s učitelem, ani dětmi nekomunikoval, zadala před setkáním domácí úkol. Dostal napsané hádanky, které jsem v hodině používala a požádala jsem ho, zda by mohl správné odpovědi nakreslit (dle sdělení třídní učitelky je chlapec výtvarně nadaný). Své obrázky pak použil v hodině tím, že prostřednictvím svých ilustrací ostatním žákům sděloval správné odpovědi na hádanky. Chlapec tak byl aktivně zapojen do výuky. Byl součástí skupiny, což posílilo jeho sebevědomí.

Doporučení na další obohacení a rozšíření čtenářských aktivit

Vhodným obohacením této čtenářské aktivity by byla výroba vlastní knihy a to od napsání textu, přes ilustrace, až po sešití. Kniha se dá vyrobit i z recyklovaného papíru, což zase nabádá k rozšíření výuky o poznatky z ekologie.

Tento vyučovací program byl veden v předvánočním čase, čehož může pedagog využít pro realizaci netradiční vánoční besídky. Pedagogové připraví pro žáky a jejich rodiče pohádkovou cestu, jež může být inspirována některou z výše uvedených pohádek. V závěru předvánočního setkání může proběhnout společné čtení, kdy předčítají rodiče dětem, děti rodičům, či sami pedagogové.

3.3.2.4 *Obrázkové čtení, aneb slavné komiksy*

Anotace

Program je určen pro druhou skupinu, tj. žáky 4. a 5. ročníku. Obě vyučovací jednotky probíhají ve čtenářské třídě.

Žáci se zábavnou formou seznámí s komiksovou literaturou. Dozví se, jak komiks vzniká, a sami se pokusí komiks vytvořit.

Cíle vyučovací jednotky

Žáci z představených textů charakterizují hlavní postavy. Svůj popis jsou schopni zdůvodnit a obhájit. O charakteristikách vhodně polemizují se spolužáky. Učí se debatovat, diskutovat. Dbají na kultivovanou řeč. Cílem je, aby byli žáci schopni dojít ke společnému závěru, uměli obhajovat svůj názor, ale dokázali přijímat i názory druhých. Natrénují si dovednost kompromisu.

Realizace (potřebné pomůcky, postup a metody)

Učitel si připraví dostatečné množství časopisů Čtyřlístek, aby si žáci mohli časopis samostatně číst a prohlížet. Žáci pak dle přečteného charakterizují hlavní postavy Čtyřlístku. Vyučující před žáky sedícími v kruhu na koberci rozloží karty s postavami ze Čtyřlístku. K dalším aktivitám bude učitel pro své žáky potřebovat rozstříhané komiksové příběhy ze Čtyřlístku. Žáci utvoří skupiny a pokusí se komiks smysluplně složit. Zde bude důležitá jejich schopnost spolupráce a vzájemné komunikace.

V další hodině mají žáci možnost porovnat příběh komiksový s příběhem prozaickým. Ke srovnání poslouží komiks dle knihy Marka Twaina: Dobrodružství Toma Sawyera a kniha sama. Vyučující přečte z knihy krátkou ukázkou, kterou si potom budou moci žáci sami přečíst i v komiksové formě. Nejdříve si však komiks na základě přečtené ukázky zkusí sami doplnit. Zde bude důležité jejich pozorné, aktivní naslouchání při čtení ukázky a schopnost smysluplného zestručnění přečteného textu.

Ke konci hodiny dostane každý žák komiks bez textu. Text se do bublin pokusí sám doplnit.

Průběh bloku vyučovacích hodin

Úvod

Vyučující žákům sdělí téma vyučovací jednotky a stručně popíše průběh vyučování.

První vyučovací hodina

V úvodu první hodiny vyluští žáci křížovku, kterou učitel připravil na tabuli. Jejím řešením je jméno časopisu, kterému bude v následující hodině věnována pozornost. Po vyluštění křížovky předá pedagog žákům několik základních informací o historii tohoto známého časopisu a osobách, jež se na jeho tvorbě podílely a podílejí.

Vyučující rozdá žákům Čtyřlístky. Dá žákům dostatek prostoru na čtení. Žáci se mohou při čtení bavit, navzájem si sdělují své dojmy, doporučují spolužákům konkrétní komické situace, které je zaujaly, smějí se. Tato aktivita žáky velmi zaujala. Čtyřlístky četli rychle a se zájmem. Časopisy si navzájem vyměňovali. Učitel si musí pozorně všimnout dynamiky práce ve třídě. Jakmile začíná pozornost žáků opadat, vyspělejší čtenáři mají již časopisy přečteny a ti slabší se již nedokážou soustředit, je čas aktivitu ukončit.

Žáci si nyní sesednou do kruhu na koberec a vyučující před ně rozloží karty s hlavními postavami Čtyřlístku (Fifinka, Bobík, Myšpulín, Pind'a). Úkolem žáků nyní je, aby pomocí přiložených karet s názvy jednotlivých vlastností a osobnostních charakteristik popsali hlavní hrdiny Čtyřlístku. Je zde kladen důraz na skupinovou práci. Žáci by měli být schopni dynamicky diskutovat, pomáhat si, radit se. Cílem je, aby došli ke shodě. Učitel vhodně motivuje méně průbojně žáky a usměrňuje žáky dominantní. Do debaty žáků se však snaží vstupovat minimálně. Pedagog je zde spíše pozorovatelem. Po ukončení aktivity je vhodné vyjádřit se k práci kolektivu, zhodnotit jejich spolupráci a vyzdvihnout důležitost přínosu k úspěšnému závěru práce každého z žáků.

Poslední aktivitou první vyučovací hodiny je opět práce založená na spolupráci. Žáci jsou rozděleni do skupin po tří až pěti. Každá skupina obdrží rozstříhaný komiksový příběh. Skupiny musí být schopni vzájemnou spolupráci komiks správně složit.

Druhá vyučovací hodina

Vyučující žákům představí klasické dílo jak v knižní formě, tak ve formě komiksu. Takovýchto titulů je dnes na knižním trhu celá řada. Já jsem, vzhledem k věku žáků a početní převezce chlapců, vybrala knihu Marka Twaina: Dobrodružství Toma Sawyera. Učitel žákům nejdříve přiblíží hlavní obsah příběhu a pak žákům přečte úryvek z knihy. Následně rozdá žákům nakopírovanou část komiksu, týkající se přečtené ukázky. V kopiích je však vymazán text. Žáci si do prázdných bublin text sami doplní. Zde již pracují žáci samostatně, každý sám za sebe. Slabší žáci mají s touto částí aktivity značné problémy. Nedokážou text vhodně reprodukovat a převést do komiksu. Žáci mají tendenci si radit, opisovat od souseda a často se obracet na pedagoga o pomoc. Při této aktivitě je důležité zajistit žákům dostatek soukromí (prostoru) a čas. Slabším žákům může vyučující pomoci s několika prvními texty, aby měli představu, jak mohou prázdná místa doplnit, aby měli na co navázat.

Tato práce byla pro žáky náročná na pozornost a soustředění. Všimla jsem si počínající únavy a nezájmu. Bylo důležité změnit okamžitě aktivitu a tak jsem žákům rozdala připravené komiksové sešity Garfield. Žáci toto přivítali s nadšením. Garfield je dnes mezi dětmi oblíbeným komiksem. Žáci tuto postavu znají i z televize. Komiksové příběhy jsou zde krátké a vtípné, což činí časopis velmi atraktivním.

V závěru druhé hodiny měli žáci možnost vytvořit si vlastní komiksový příběh. Záleží na složení skupiny žáků, na jejich celkovém rozpoložení, zda bude vyučující po žácích vyžadovat, aby komiks psal každý sám za sebe, v tichosti a soustředění, či dovolil žákům spolupracovat, radit se a pomáhat si. Já jsem zvolila druhý přístup. Žáci, kteří chtěli komiks tvořit sami, měli možnost klidného koutku, ostatní mohli volně spolupracovat.

Závěr

V tomto čtenářském bloku pracovali žáci hodně ve skupině. Naučili se vzájemně spolupracovat a hledat společné závěry. Posílili své schopnosti diskutovat. Žáci dále procvičili dovednost formulovat hlavní myšlenky díla a vhodně vytvořit krátký text s dodržováním pravidel stylistiky.

Shrnutí, zhodnocení kvality a sebereflexe

Tento vyučovací blok, zejména pak první hodina, byl pro žáky značně náročný. Většina aktivit byla zaměřena na skupinovou spolupráci. Práce s textem nepatřila mezi ty nejsnadnější. Na žácích se projevovala únava. Velké problémy měli zejména s převedením přečteného textu do komiksové formy. Tuto aktivitu zvládli skutečně jen vyspělí čtenáři, kteří přečtený text správně reprodukovali a do prázdných bublin vepisovali celá souvětí. Většina žáků se však nedokázala dostatečně soustředit a texty „odbývala“ několika máloslovnými větami, či dokonce jen psaním citoslovcí.

Jako velmi dobrou práci hodnotím spolupráci žáků při charakterizování postav hlavních hrdinů Čtyřlístku. Práce byla velmi dynamická, žáci byli aktivní, zaujatí prací. Ačkoliv se občas vyskytly tendence k hádkám, nakonec nedorozumění zakončili kompromisem. Zasahovat jsem v tomto případě musela jen minimálně.

Doporučení na další obohacení a rozšíření čtenářských aktivit

Rabasova galerie v Rakovníku pořádá několik aktivit určených pro žáky základních škol. Jednou z velmi pěkných programů je vlastní výroba animovaného filmu.

Žáci spolu s některými ročníky II. stupně vytvoří společný leták určený k prevenci šikany.

3.3.2.5 *Hledáme draky a další příšery*

Anotace

Během vyučovacího bloku jsou žáci první skupiny (2. A 3. ročník) seznámeni s knihou Markéty Zinnerové: *Za humny je drak* (Mladá fronta, 2012). V rámci těchto dvou vyučovacích hodin reprodukuje vyučující celou knihu tak, aby došlo ke srozumitelnému pochopení děje příběhu. Důraz je kladen na pozorné naslouchání čtenému textu a na jeho doslovné porozumění.

Cíle vyučovací jednotky

Hlavním cílem je nejen seznámit žáky s další zajímavou knihou, ale i naučit je efektivně naslouchat čtenému textu tak, aby dokázali text doslovně reprodukovat. Dále jsou žáci vedeni k vyvozování zásadní informace z textu.

Realizace (potřebné pomůcky, postup a metody)

Vyučování bude probíhat opět ve čtenářské místnosti, kde je k dispozici jak velký koberec pro skupinové aktivity, tak i stolky pro práci na pracovních listech. Vyučující si na hodiny připraví knihu Markéty Zinnerové: *Za humny je drak*. Dále bude potřeba dostatečné množství čtvrtek a pastelek, kterými budou žáci na základě přečtených ukázek kreslit svoji představu dráčka Mráčka. Učitel má připravené pracovní listy a vlastnoručně vyrobené velké puzzle „skutečného“ dráčka z knihy.

Průběh bloku vyučovacích hodin

Úvod

Žáci jsou učitelem seznámeni s obsahem vyučovací jednotky. Je jim krátce představena kniha, se kterou se bude pracovat a autorka. Jméno autora a knihy je možné napsat na tabuli, aby toto bylo žákům stále na očích.

První vyučovací hodina

První hodinu začne vyučující hned čtením první ukázky, která žáky seznámí s Dráčkem Mráčkem, celou Patočkovíc rodinou a s panem králem. Žáci jsou učitelem motivováni, aby do krátkých pomlček mezi čtením jednotlivých kapitol sami vstupovali. Žáci se mohou doptávat na další informace, mohou reagovat na již přečtené, vysuzovat z dosud přečteného pokračování apod.

Po přečtení další ukázky dostane každý žák pracovní list, ve kterém formou křížovky hledá jména všech Patočkovíc kluků a zodpoví tři krátké otázky.

Čtení knihy žáky velmi baví. Kniha je psaná lehkým a vtipným jazykem. Děj má rychlý spád a zajímavou zápletku.

Ke konci první vyučovací jednotky znají žáci děj téměř celé knihy.

Druhá vyučovací hodina

Nyní je čas, aby žáci nakreslili, jak si vlastně dráčka Mráčka představují. Vyučující je upozorní, že jejich úkolem je nakreslit hrdinu z knihy, která jim byla představena, tedy dráčka Mráčka. Aktivita žáky velmi zaujala, ale jak jsem předpokládala, nesnažili se vyobrazit draka dle popisu autorky, ale kreslili dle svého.

Obrázky žáků pověsí vyučující na nástěnku.

Než učitel přistoupí ke čtení další ukázky, poprosí žáky o pozorný poslech, na který se bude vázat další aktivita.

Žáci po přečtení krátké ukázky obdrželi list s doslovným textem dle ukázky, jen s tím rozdílem, že některá slova byla v textu vynechána. Úkolem žáků je text doplnit vhodnými slovy. Ačkoliv byli žáci upozorněni na pozorný a cílený poslech, mnoho z nich nedokázalo text doplnit. Dala jsem žákům dostatek času, aby se s textem „poprali“ nejdříve sami a potom jsem jim ukázku znovu pomalu přečetla.

Po odevzdání vyplněných listů přečte učitel žákům poslední, závěrečnou ukázku. Následuje diskuse nad knihou M. Zinnerové. Žáci mají prostor pro zhodnocení knihy, seznámení se s dalšími informacemi ohledně obsahu příběhu apod.

Až se diskuse ukončí, rozdělí vyučující žáky do tří skupin. Každá skupina dostane jedno velké puzzle s překreslenou ilustrací dráčka Mráčka. Po složení puzzle mohou žáci srovnávat své vidění draka Mraka s představou ilustrátorky knihy.

Závěr

Vyučovací hodiny probíhaly plynule, jednotlivé aktivity na sebe smysluplně navazovaly. Žáci si příběh o dráčkovi užívali. Posílili svoji schopnost soustředit se a pozorně naslouchat. Procvičili se ve sdělování svých pocitů z četby. Vhodně argumentovali nad přečtenými ukázkami, aktivně se zapojovali do výuky.

Shrnutí, zhodnocení kvality a sebereflexe

Nabízené aktivity v rámci vyučovacích hodin byly pro žáky příjemné a natolik hravé, že vzbudily o představovanou knihu velký zájem. I přes malé nedorozumění co se týče

kreslení dráčka, byli žáci pozorní a aktivní po celou dobu výuky. První pracovní list žáky nijak neodrazoval, naopak ho přivítali přinejmenším se zvědavostí, což mne utvrdilo v názoru, že je lépe připravovat pracovní listy kratší a proložené nezvyklými úkoly. Z této hodiny jsem měla velmi dobrý pocit a věřím, že si náš společný čas užili i žáci. O knihu projevilo zájem několik z nich. Někteří ji jen prolistovali a prohlédli obrázky, někteří se do ní hned začeti. Domů si ji odnesla jedna žákyně 3. ročníku.

Doporučení na další obohacení a rozšíření čtenářských aktivit

Žáci třetí třídy si v rámci dramatické výchovy připraví zkrácený příběh na motivy knihy *Za humny je drak* od Markéty Zinnerové. Pohádku pak přehrají svým mladším spolužákům v 1. ročníku.

3.3.2.6 O škole vážně i nevážně

Anotace

Záměrem tohoto programu je, aby se žáci naučili vyhledávat v textu klíčová slova, hledat souvislosti a formulovat hlavní myšlenky přečteného příběhu. Program je hodně zaměřen na komunikaci žáků, na jejich schopnost diskutovat.

Druhá hodina tohoto čtenářského bloku staví na schopnosti žáků propojovat své dosud nabyté znalosti s novými poznatky a praktickými činnostmi.

Cíle vyučovací jednotky

Vedle motivace k přečtení nabízené knihy, je dalším cílem této vyučovací jednotky zejména naučit žáky efektivně pracovat s textem, a to na takové úrovni, aby byli schopni z přečteného textu vyvozovat závěry a předvídat další děj textu. O přečteném umí vhodně diskutovat a kultivovaně hovořit.

Vyučovací jednotka je určena pro žáky 4. a 5. ročníku, kteří se již v rámci oboru *Člověk a jeho svět* seznámili se základními informacemi z historie školství. Čtením textů na toto téma jsou schopni své základní znalosti dále rozvíjet, třídit a tvořivě využívat.

Realizace (potřebné pomůcky, postup a metody)

V rámci této vyučovací jednotky byli žáci seznámeni s příběhem Jany Knitlové: Bota jménem Melichar (Krakonoš a lyžníci a Bota jménem Melichar, nakl.XYZ,2008). Kniha byla rozfázována na několik kratších oddílů. Na každou přečtenou část navazovaly aktivity vztahující se k tématu.

Ke konci druhé vyučovací hodiny žáci obohatili své znalosti z historie školství o nové vědomosti, jež si mohli ukotvit praktickými ukázkami a procvičovali svoji fantazii v pohledu do budoucnosti školy.

Hodina byla vedena ve čtenářské třídě. Žáci potřebovali pouze penál s psacími potřebami a prázdné papíry.

Úvod

Žáci jsou do tématu vyučovací jednotky uvedeni pomocí vytvoření myšlenkové mapy. Žáci kreslí na volné papíry myšlenkovou mapu na téma škola. Klíčová slova mohou jak psát, tak kreslit.

Myšlenkové mapy vyučující rozloží na zem či pověsí na nástěnku tak, aby na ně všichni viděli. Následuje diskuse. Učitel se zajímá, jak se žákům s myšlenkovou mapou pracovalo. Společně si všímají hesel, která jsou zastoupena nejčastěji a přemýšlí proč.

První vyučovací hodina

Vyučující seznámí žáky s názvem knihy a jejím autorem. Většina žáků bude zřejmě příběh znát ze stejnojmenného filmu.

Začíná se čtením první ukázky (str. 180-182). Po čtení může učitel žákům děj více přiblížit, nebo se detailů předcházejícího textu dobrat pomocí otázek. Vyučující (popř. jednotliví žáci) předčítají další ukázky z knihy (str. 188-190, str. 193-196).

Žáci poté vzpomínají na svůj první den ve škole. S jakými pocity do školy vstupovali? Měli s sebou své kamarády nebo jim také zůstali ve školce? Co je ve škole překvapilo?

Po otázce, zda si pamatují na svůj první slabikář, rozloží vyučující před žáky nejen slabikář, který sami používali, ale i starší slabikáře, ze kterých se učili číst jejich rodiče

a prarodiče. Čím jsou slabikáře starší, tím je to pro žáky zajímavější. Žáci si mohou učebnice prohlížet a volně nad nimi diskutovat.

Učitel, dříve než přikročí ke čtení dalších ukázek (str.201-202, str.208-210), vhodně dovypráví vynechaný děj. Po čtení se vyučující opět může pustit s žáky do diskuse. Témat se nabízí celá řada. Mne zajímalo, jak vnímali jako žáci první třídy své spolužáky v páté třídě? Měli z nich strach nebo měli mezi nimi kamarády? Potkávali se na nějakých společných hodinách, kroužcích apod.? A nyní, když jsou žáky pátých tříd, jak vnímají prvňáčky? Pomáhají jim? Jsou jejich staršími a zkušenými kamarády? Chodilo se jim do školy lépe a radostněji, když byli v první třídě nebo nyní, když jsou žáky už čtvrté a páté třídy? A jak je škola baví? Chodí sem rádi?

Nyní učitel rozdá žákům jednoduchý test k vyplnění,²⁵ týkající se jejich vztahu ke škole. Test slouží spíše k pobavení a uvolnění žáků. Na zadní stranu testu napíší několika větami, jaký předmět je ve škole nejvíce baví a proč.

Druhá vyučovací hodina

Pedagog či žáci sami čtou další ukázky z knihy (str. 247-251, str. 255-259, str. 302-312). V pauzách mezi ukázkami nechá učitel žákům prostor na dotazy a doplňování textu. Společně poté diskutují nad jednáním hlavních hrdinů, hodnotí reakci Jolany, která ve zmatku schovala stříbrné boty své spolužačky do kbelíku (jak by se zachovali oni?), charakterizují postavu Radima a odhadují, zda, a popř. jak, se změnil Honzův pohled na školu.

Po dočtení knihy se vyučující ptá žáků, zda si vzpomenou na některé učitele, kteří v knize vystupují. Zkusí je popsat a charakterizovat jejich povahy.

Učitel má připravené povídání o školství v 18. století. Zmíní se o císařovně Marii Terezií, o školách městských a vesnických, o tzv. nedělních školách. Popíše, popř. na obrázku (ve filmu, na internetu) ukáže, jak vypadaly třídy, vysvětlí, co a proč se tehdy učili (tzv. trivium) a jaké vzdělání měli tehdejší pedagogové.

Vyučující přečte ukázkou ze zkoušky na místního obecního učitele v 18. stol.²⁶ a žáci se pokusí tipnout, jaký učitel ve zkoušce obstál.

²⁵ ke stažení na <http://ali.idnes.cz/proc-mluvime-cesky-0a2-/soutez-kviz.asp?id=214>

Ze stejného textu přečte učitel i odstavec týkající se kázně žáků. Mluví se zde o tom, jak žáci vyrušovali, byli nepozorní, „hašteřili se a hřmotili“. Za to pak byli trestáni. Některé tresty si mohou žáci sami vyzkoušet. Učitel připraví misku s hrachem na klečení a kolíčky na „zavření“ pusy.

V druhé polovině vyučovací hodiny ukončí učitel pohled do minulosti školy. Vhodně povídání zakončí společnou diskusí, v níž můžou např. srovnávat školství 18. a 21. století z pohledu žáka.

Pak se žáci zamyslí nad budoucností školství. Jaké bude asi vyučování za 100 let? Jací budou učitelé? Jaké bude vybavení školy? Čemu se budou žáci učit? A jak bude vypadat budova školy? Vyučující rozdá žákům volné papíry a požádá je, aby několika málo větami napsali úvahu na téma: Škola za sto let. K textu mohou připojit i ilustraci.

Na závěr zadá vyučující žákům domácí úkol. Zahrají si doma na novináře a udělají s některým ze svých rodičů (prarodičů) rozhovor, v němž oni sami zavzpomínají na svůj první školní den.

Závěr

Žáci se procvičili v komunikaci. Naučili se správně formulovat své myšlenky, diskutovat o přečteném, vyvozovat závěry z přečteného textu. Vytvořili vlastní literární text na zadané téma.

Shrnutí, zhodnocení kvality a sebereflexe

Program z velké části vyžadoval aktivní spolupráci žáků. Nebylo vždy jednoduché dostatečně upoutat jejich pozornost. Příběh nebyl zejména pro žáky páté třídy dostatečně zajímavý. Dva, tři žáci dávali toto značně najevo, čímž rušili ostatní při práci. Jejich soustředěnost byla lepší při aktivnějších činnostech, jako např. tipování výběru učitele, či zkouška trestů.

Doporučení na další obohacení a rozšíření čtenářských aktivit

²⁶ volně ke stažení na: <http://www.hamelika.cz/ostatni/SKOLSTVI.htm>

Žáci mohou spolu se svým třídním učitelem připravit besídku ke dni učitelů, který připadá na 28. března (výročí narození Jana Amose Komenského). Nacvičí si krátké divadelní vystoupení o výuce v 18. století. Scénky mohou být proloženy čtením textů popisujících tamější zvyklosti. Na představení mohou být pozváni i žáci a učitelé z ostatních škol.

Velmi doporučuji i návštěvu Národního pedagogického muzea a knihovny Jana Amose Komenského v Praze,²⁷ které pro školy nabízí řadu zajímavých programů.

Další programy k rozvoji čtenářské gramotnosti jsou pouze přípravou. Jejich realizace bude probíhat až po odevzdání této práce. Z toho důvodu je zde uvedena pouze krátká anotace programu.

3.3.2.7 Veršovánky

Anotace

Žáci si pomocí veršů cvičí smysl pro rytmus a cit pro jazyk. Hledáním vlastních rýmů obohacují svoji slovní zásobu. Vyučující seznámí žáky s básničkami různých autorů. Předloží žákům pestrou nabídku aktivit, které se dají s poezií dělat. Např. doplňování rýmů, předělání popletené básničky, tvorba vlastní poezie apod.

Na tento program bude opět navazovat mimoškolní aktivita. S Městskou knihovnou v Rakovníku je předběžně domluvena účast na pořadu věnovanému Jiřímu Žáčkovi.

3.3.2.8 *Lodí, autem, balonem do minulosti a zase sem*

Anotace

S tímto programem „projdou“ žáci několik zemí. Průvodcem jim bude kniha J. Hanzelky a M. Zikmunda *Legenda H + Z (první cesta)*.

V tomto programu se počítá s pozváním 6. ročníků I. základní školy Rakovník. Žáci budou společně na své mapě sledovat (zakreslovat) cestu slavných cestovatelů.

²⁷ <http://www.pmjak.cz>

V některých zemích je čeká malé zastavení spojené s poznáváním místních tradic a zvyků.

Jako zpestření programu bude žákům nabídnuta možnost zúčastnit se LiStOVání s názvem Legenda H+Z. Kniha Legenda H+Z mapuje společné cesty Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda po Africe, Americe a Asii.

3.4 Ukončení projektu

Projekt bude ukončen slavnostním odhalením velkého čtenářského leporela. V průběhu celého školního roku vytvářeli žáci svá čtenářská portfolia, která v průběhu měsíce května využijí k tvorbě leporela. Každá třída (popř. skupinka žáků, či žák sám) má k dispozici jednu stranu leporela. Jednotlivé stránky se po jejich vypracování spojí v jedno velké leporelo, které bude vystaveno v budově školy. Na „vernisáž“ budou pozváni nejen rodiče žáků, ale i představitelé městyse Kněževěs a pracovnice knihovny.

Dalším výstupem projektu podporujícího čtenářství je pasování žáků první třídy mezi čtenáře.

Závěr

Čtení je náročnou a pomalou aktivitou. Vyžaduje od žáka velkou trpělivost a soustředění. Čtení se odehrává mimo společenské dění, v tichu a klidu. Pro žáky, kteří nemají čtenářskou oporu v rodině, bývá čtení nudné a nezáživné. Zde je důležitá podpora dospělých. Podpora v pravý čas (ideálně již v rodině) a za využití správných metod.

V teoretické části se práce věnuje základní charakteristice čtenářské gramotnosti a nastiňuje důležité faktory, jež se na rozvoji čtenářské gramotnosti podílejí. Jako zásadní pro rozvoj čtenářství žáků vnímám aktivní spolupráci rodiny, školy a mimoškolních subjektů (knihovny, muzea apod.). Významná role v podpoře čtenářství je přisuzována i projektům v celostátním měřítku, které si kladou za cíl vytvořit obecné povědomí o důležitosti rozvoje čtenářství.

V praktické části práce je vytvořen celoroční projekt k podpoře čtenářské gramotnosti žáků I. stupně základní školy. Nosnou myšlenkou projektu je prohloubení zájmu žáků o čtení, rozvoj jejich čtenářských dovedností a v neposlední řadě i posílení kolektivu formou skupinových aktivit.

V průběhu projektu byla snaha rozvíjet téměř všechny roviny čtenářské gramotnosti (vztah ke čtení, porozumění textu a jeho interpretace, vyvozování závěrů z nabízeného textu, sdílení prožitků z četby se spolužáky atd.). Žáci měli možnost vyzkoušet širokou paletu metod, které je více či méně zaujaly. Byli podrobněji seznámeni s některými knihami, jejich autory a ilustrátory.

Žáci měli možnost číst své knihy i mimo výše uvedené programy. Po celý rok pracovali na svých čtenářských portfoliích tak, aby ke konci školního roku mohlo vzniknout velké čtenářské leporelo, které bude složeno z prací jednotlivých tříd, popř. samotných žáků, pilnějších čtenářů.

Byla snaha neizolovat rozvoj čtenářské gramotnosti pouze do dvou vyučovacích hodin v měsíci v rámci projektu, ale tyto aktivity přesměřovat i do dalších vyučovacích hodin. Jedním z dílčích cílů bylo vytvořit ve škole příznivou pročtenářskou atmosféru, což se skutečně podařilo. Škola je podpoře čtenářství svých žáků velmi otevřená.

Základem metod použitých v projektu byla pestrost a atraktivita pro žáky. Důležité bylo žáky motivovat ke čtení, což se u některých žáků skutečně podařilo. Pro zaujetí k četbě většího počtu žáků je však potřeba věnovat čtení ve škole větší prostor. V pátém ročníku jakoby se četba již stala obtěžující aktivitou. V tomto věku převládá u žáků spíše zájem o pasivní a rychlé získávání informací pomocí počítače a internetu. Žáci ztrácejí smysl četby. Zde je tedy potřeba volit jiné metody práce, které budou žáky více motivovat k aktivnímu čtení. Důležité je využití dosavadních znalostí a dovedností žáků, prezentace výsledků jejich práce, ocenění jejich aktivity.

V práci vytvořené programy k rozvoji čtenářské gramotnosti mohou pedagogům sloužit jako inspirace pro jejich práci. Některá doporučení na obohacení pak vybízejí k zapojení do programu na rozvoj čtenářské gramotnosti i žáky II. stupně, neboť rozvoj čtenářské gramotnosti přechodem žáků na II. stupeň nekončí. Naopak je dobré v projektech pokračovat ve stejné intenzitě i nadále.

Seznam použité literatury

BUZAN, Tony. *Myšlenkové mapy pro děti*. Brno: BizBooks, 2013, ISBN 978-80-265-0120-3

ČUŘÍN, Michal. BUBENÍČKOVÁ, Petra a kol. *Čtenářství v souvislostech*. Ústí nad orlicí: Oftis, 2013, ISBN 978-80-7405-327-6

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole (vývoj, inspirace a současné problémy)*. Praha: Karolinum, 2009, ISBN 978-80-246-1620-9

HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy*. Jinočany: H and H, 2007, ISBN 978.80-7319-067-5

HRABAL, Vladimír. PAVELKOVÁ, Isabella. *Jaký jsem učitel*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-755-8

HYPLOVÁ, Jana. *Využití projektového vyučování k rozvoji čtenářské gramotnosti žáků základní školy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010, ISBN 978-80-7368-919-3

CHALOUPKA, Otakar. *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989

CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria publishing, 1995, ISBN 80-85865-40-8

CHALOUPKA, Otakar. *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria publishing, 1995, ISBN 80-858665-41-6

JANÁČKOVÁ, Blanka. KAMIŠ, Karel. *Hrajeme si s jazykem*. Praha: Fortuna, 1999, ISBN 80-7168-252-7

PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647

SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování (spolupráce žáků ve skupinách)*. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0404-6

SOUKAL, Josef. *Literární výchova pro 2. stupeň základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Praha: SPN, 2001, ISBN 80-7235-026-9

STARÁ, Jana. *Plánování výuky (Úvod do plánování výuky. Práce se vzdělávacími cíli)*. Praha: Pedf UK, 2009, ISBN 978-80-7290-418-1

ŠUP, Rudolf. *Učíme se číst s porozuměním (pro 5.ročník základní školy)*. Praha: Rudolf Šup, 2000-9, ISBN 80-238-6078-X

TOMKOVÁ, Anna. MARUŠÁK, Radek. PROVAZNÍK, Jaroslav. *Spolupráce dětí 1. a 2. stupně ZŠ při rozvoji čtenářské gramotnosti*, Praha: Pedf UK, 2012, ISBN 978-80-7290-582-9

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: Pedf UK, 2007, ISBN 978-80-7290-325-2

WILDOVÁ, Radka. *Rozvíjení počáteční čtenářské gramotnosti*. Praha: Pedf UK, 2005, ISBN 80-7290-228-8

ZACHOVÁ, Alena. *Čtenářství a čtenářská gramotnost*. Vlkov: Helena Rezková, 2013, ISBN 978-80-904449-7-3

Internetové odkazy

http://www.ptac.cz/data/Methodika_ctenarstvi.pdf

Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP. Čtenářská gramotnost ve výuce. Metodická příručka. Praha 2011. ISBN 978-80-87000-99-1. Dostupné z:

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/ctenarskagramotnost_final.pdf

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/449/CTENARSKA-GRAMOTNOST-A-VYUKOVE-AKTIVITY-V-CESKYCH-SKOLACH.html/>

PROCHÁZKOVÁ, Ivana . *Metodický portál www.rvp.cz* [online]. 18.1.2006 [cit. 2009-02-13]. Mezinárodní výzkum čtenářské gramotnosti a jeho výsledky v ČR. Dostupné z WWW: <www.rvp.cz/clanek/74/448>. ISSN 1802-4785.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha : 4.12.2007 [cit. 2009-02-13]. Výsledky mezinárodního výzkumu PISA 2006. Dostupné z WWW: <www.msmt.cz/pro-novinare/vysledky-mezinarodniho-vyzkumu-pisa-200>

Seznam příloh

1. Dotazník pro žáky 1.stupně základní školy
2. Foto – program „Zvířátka má každý rád“
3. Foto – program „Zvířátka má každý rád“
4. Foto – program „Zvířátka má každý rád“
5. Pracovní list „Zvířátka má každý rád“
6. Foto – program „Pomoc! Tady straší!“
7. Foto – program „Pohádková zima“
8. Pracovní list „Pohádková zima“
9. Foto – program „Obrázkové čtení aneb slavné komiksy“
10. Foto – program „Obrázkové čtení aneb slavné komiksy“
11. Foto – program „Hledáme draky a další příšery“
12. Foto – program „Hledáme draky a další příšery“
13. Pracovní list „Za humny je drak 1“
14. Pracovní list „Za humny je drak 2“
15. Foto – program „O škole vážně i nevážně“
16. Foto – program „O škole vážně i nevážně“
17. Dotazníky pro žáky 2. stupně základní školy
18. Vyhodnocení dotazníků

Č.1

Dotazník

Milí žáci, jmenuji se Vladka Gregorková Vicjanová a připravuji pro vás na tento školní rok různé hry s knížkami. Nejdříve bych vás však poprosila o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, díky kterému poznám, o jakou literaturu máte zájem, co vás baví, co máte rádi.

Odpovědi zaškrtněte tím, že vybarvíte kroužek. U některých otázek vás poprosím, abyste se rozepsali....

1) Četli ti rodiče (prarodiče, starší sourozenci) když jsi byl(a) malý(á) ?

- Ano, často
- Ano, občas
- Ne, nikdy

2) Pokud jsi odpověděl(a) ano, napiš, která kniha (pohádka, příběh) se ti nejvíce líbila, na co rád(a) vzpomínáš.

3) Jaká je tvoje oblíbená literární postava?

4) Máš doma svoji knihovničku?

- Ano, mám
- Ne, nemám

5) Pokud jsi odpověděl(a) ano, zkus odhadnout, kolik knih asi obsahuje?

Napiš číslo: _____

6) Máš ve své knihovničce nějakou hodně oblíbenou knihu, ke které se rád(a) vracíš?

- Ano, mám

Napiš její název: _____

- Ne, nemám

7) Máš právě nyní rozečtenou nějakou knihu?

- Ano, mám

Napiš název knihy: _____

Napiš , kdo knihu napsal: _____

- Ne, nemám

8) Navštěvuješ veřejnou knihovnu?

- Ano, často
- Ano, občas
- Ne, nikdy jsem v knihovně nebyl(a)

Č.2 Práce s kartičkami ilustrací ze známých knih

Č.3 Hledání v encyklopedii

Č.4 Návštěva přírodovědného oddělení DDM

1) Přečti si tuto krátkou ukázkou:

"Kulička je lepší než hřebík, zrcátko je lepší než kulička, ale nejlepší ze všeho – ach já –nejlepší za všeho by byly kalhotky s kapsami! Do těch by se vešlo věcí! Ale kde bych jen kalhotky dostal? Myško, počkej, myško! Bydlíš v chaloupce u lidí, jistě budeš vědět, kde se dostanou takové kalhotky s velkými kapsami."

"Hihihi, kalhotky?" řekla myška, "o ty se nestarám. Já takhle sýr nebo cukr, víš? Hihihi, o kalhotkách nevím."

Z jaké knihy je ukáзка? Vzpomeneš si, kdo ji napsal a ilustroval?

2) Znáš od tohoto autora i jiné knihy? (obrázky ti napoví)

Víš, že...

byl Krteček i ve vesmíru? Této cti se mu dostalo s americkou společností NASA, která do vesmíru vyslala raketoplán Endeavour s lidskou posádkou a malou plyšovou postavičkou. Krteček se dostal do vesmíru s astronautem A. J. Feustelem 16. května 2011. Důvodem bylo vyjádření pocty Zdeňku Milerovi a úkolu se ujal právě A. J. Feustel, jehož manželka má české předky. Této události se Zdeněk Miler dočkal, o pár měsíců později, konkrétně 30. listopadu 2011, však zemřel.

Zdeněk Miler (21. února 1921 – 30. listopadu 2011) byl český režisér a výtvarník animovaných filmů pro děti.

Nejvíce proslul animovaným seriálem o Krtkovi, který získal velikou oblibu. V současné době existuje 49 dílů o malém Krtečkovi.

Napiš názvy alespoň pěti dílů:

Zajímavostí je, že seriál o Krtečkovi není mluvený (s výjimkou 1. dílu – Jak krték ke kalhotkám přišel), Krteček a jeho malí kamarádi pouze vydávají zvuky citoslovce, což jsou vlastně hlasové záznamy jeho dvou malých dcer Kateřinky a Barborčky.

Jak je to doopravdy?

Napište, čím se krték obecný živí (můžete použít encyklopedie)

Jak se krték pod zemí orientuje? Jaký smysl (zrak, sluch, čich, hmat) mu pomáhá nejvíce?

Č.6 Program městské knihovny v Rakovníku „Rakovnická strašidla“

Č.7 Skládání puzzle s ilustracemi Z. Smetany

Č.8

Pracovní list pro žáky 2. a 3. třídy základní školy Kněžves

k projektu: „Pohádková zima“

Přečtěte si texty a napište, o jakou pohádku se jedná:

Před dávnými lety chodil po světě medvěďář. Jeho medvěd byl velký neposeda a velký mlsoun. Medvěďář si s ním už nevěděl rady a tak na jeho nezbednosti vymyslel medvědí strašidlo Barbuchu. A tím to vše začalo...

Dívka, které je teprve několik set let a ještě neumí pořádně kouzlit, dostala od hlavní čarodějky, baby Bimbuly, úkol, že se do roka musí stát dobrou čarodějkou. A tak dívka koná při svém učení jen samé dobré skutky. V učení ji pomáhá její přítel, starý moudrý havran. Jestlipak se nakonec dívce podaří složit mistrovskou zkoušku, skládající se ze tří úkolů?...

Byli jednou dva malí skřítki, kteří bydleli v chaloupce ukryté v mechu a kapradí. Ti dva spolu zažívali všelijaká dobrodružství, například při hledání pokladu, či otvírání studánky, vařili povidla a pekli kaštany,

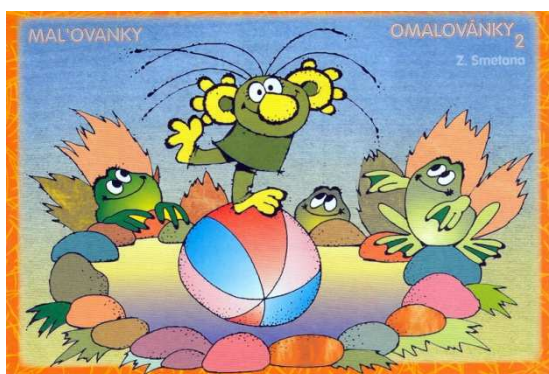
Napište, kdo tyto knihy ilustroval:

Zdeněk Smetana (*26. července 1925, Praha)

Zdeněk Smetana se narodil (26. července 1925) a vyrůstal v pražské čtvrti Žižkov. Jako jedináček byl doma středem pozornosti a maminka s babičkou se předháněly, která mu poví hezčí pohádku... dobře věděly, že pohádky má malý Zdeněček moc a moc rád.

Klučík poslouchal...a hned také maloval - pana krále, princeznu, draka chrlícího oheň. Napřed na lístky papíru, potom barevnou křídou na prkennou podlahu celé pavlače. "To byly moje "umělecké" začátky" usmívá se dnes...

Po nějakém čase se z něho stal tzv. animátor. Propadl kouzlu kresleného filmu a ten se stal jeho celoživotním osudem. Věnoval se hlavně tvorbě pro děti. Za svůj život stvořil mnoho postaviček a podílel se na animaci oblíbených českých večerníčků. Mezi nejznámější z nich patří Pohádky z mechu a kapradí (Křemílek a Vochomůrka), Rákosníček, Štaflík a Špagetka a Malá čarodějnice. Ilustroval také několik knih dětských knížek. Jeho prvními kritiky prý byly vždycky jeho dvě dcerky - Věra a Petra. Na jejich úsudek vždycky dal.

Č.9 Čtení komiksu

Č.10 Skládání komiksového příběhu

Č.11 Obrázky dráčka Mráčka

Č.12 Skládání puzzle (dráček Mráček z knihy M. Zinnerové)

Č.13

Vyškrtej jména všech Patočkovíc kluků (napovím ti, že jich je sedm). V křížovce je schované i jméno jejich sestry 😊.

S M O M V H E H

V T A A B O S O

M A R T I N K N

C P Z Ě O I V Z

M E R J K U B A

H V T O M Á Š D

V L I D K A S U

R V M Y N O C L

A I L Q B D P W

Odpovězte na otázky:

- 1) Jak se jmenuje les, ve kterém táta Patočka pálí uhlí a jak se nazývá vršek, kde mají Patočkovi chalupu?

Les

..... vršek

- 2) Co umí dědeček Kovanda ze všech nejlíp?

.....

- 3) Kdo jezdí k Patočkům na lívance

s malinami?.....

Č.14

Baron z Nejezchleb schválně šlápl na Nechal si zavázat, ulehl do postele a obložil se polštáři.

„Všichni pánové s kouskem rytířské cti v těle ať neprodleně vytáhnou proti sani z lesa Jak jsem nešťasten, že se ani nehnu! Moje noha! Jinak bych vám ukázal, jak se šlechtic bije pro královskou! „, vzkázal do paláce.

A tajně se těšil, že král k tomu úkolu šlechtu povolá a jeho soused, rytíř z Chlebova, jemuž patřila pěkná, úrodná pole, padne

Jeroným z Kuřivod si právě přihýbal z poháru, když mu do něj spadla Než se nadál, štípla ho do Poděšeně zašilhal na svůj otékající nos, najednou velice podobný „Ouvej, ouvej,“ zalamentoval, že by to kamení utrhlo, „kdoví, jestli dožiju rána! Už ani nevidím! Pomoc!“

Ovázal si hlavu tak důkladně, že ji měl jako Jinak si ovšem blahořečil, že ho potkalo štěstí v neštěstí. Umínil si, že nesundá, dokud nebude po drakovi nebo po princezně Viole.

A tak to bylo se všemi. Někteří šlechtici se rozstouli. Jiní panu králi vzkázali, že mají rodinu, a kdyby je drak, kdo ji bude žít? Nebo se vymlouvali, že jim hoří sklizeň. Dozrávalo, honem s ním do sklepů, dokud nepříjde nepohoda. A co brambory a řepa? Snad před by se na vysvobození našla trocha času, jestli ovšem drak počká. Po pánech, kteří jindy byli – rodina nerodina, sklizeň, nesklizeň – na královském dvoře pečení, jako vy se slehla

Č.15 Vyplňování zábavného testu o vztahu žáka ke škole

Č.16 Předčítání z knihy Bota jménem Melichar

Č.17 Dotazník pro žáky II. stupně základních škol

Dobrý den, jmenuji se Vladka Gregorková Vicjanová . Studuji na Pedagogické fakultě UK v Praze a velmi se zajímám o problematiku čtenářské gramotnosti žáků. Vytvořila jsem pro vás krátký dotazník, který mi pomůže zmapovat váš zájem o knihy. Poprosím vás o zodpovězení následujících otázek:

1. Jsi chlapec nebo dívka?
2. Co tě napadne, když se řekne „knih“?
3. Čteš rád/a?
4. Najdeš si na knihu čas každý den?
5. Kdy (kterou část dne) čteš nejraději?
6. Které literatuře dáváš přednost?
7. Můžete si své knihy číst ve škole?
8. Půjčuješ si knihy ze školní knihovny? Pokud odpovíš záporně, napiš proč.
9. Najde se mezi školou doporučenou četbou kniha, která tě zaujala?
10. Napiš jednu až tři nejoblíbenější knihy.

Děkuji za tvůj čas

Vyhodnocení dotazníku

Dotazník byl rozdán žákům 6. ročníku I. Základní školy Rakovník. Dotazník vyplnilo celkem 16 žáků, z toho 5 chlapců a 11 děvčat.

Cílem dotazníků je, jak často, a jaké knihy čtou žáci 6. ročníku ZŠ. Dotazníky jsou rozděleny dle pohlaví, neboť se domnívám, že v tomto věku si již dívky vybírají jiné knihy ke čtení, než chlapci.

Pro lepší názornost jsou výsledky průzkumu shrnuty a zobrazeny v následujících tabulkách a grafech.

Číslo otázky	Otázka	Chlapci		Dívky	
		ANO	NE	ANO	NE
3.	<i>Čteš rád/a?</i>	1	3 +1 občas	8	3
4.	<i>Najdeš si na knihu čas každý den?</i>	1	4	8	1
7.	<i>Můžete si své knihy číst ve škole?</i>	5	0	11	0
8.	<i>Půjčuješ si knihy ze školní knihovny?</i>	0	5	5	6
9.	<i>Zaujala tě kniha z povinné literatury?</i>	0	5	0	11

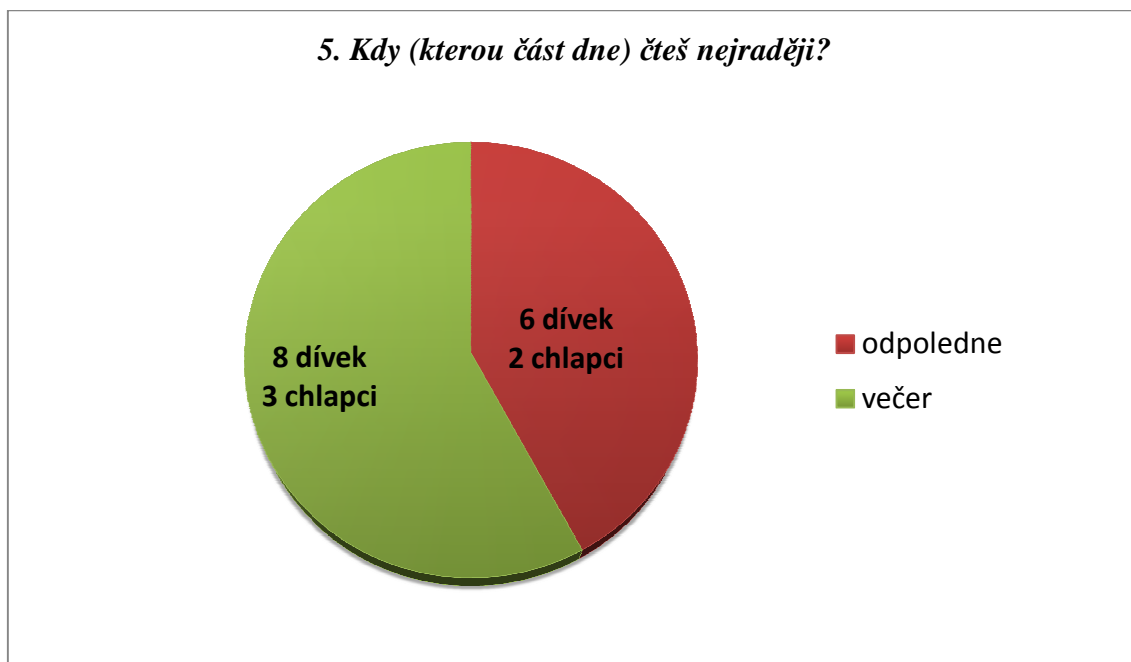
U otázky, zda mají dovoleno číst si knihy ve škole, rozvedly některé dívky svoji odpověď: tři z nich napsaly, že mohou, a to v hodinách literatury, a dvě děvčata odpověděla, že si čtou o přestávce.

Šest dívek si nepůjčuje knihy ze školní knihovny z důvodu nedostatku času o přestávkách či kvůli návštěvě jiné knihovny, případně je tam nezaujala žádná z knih.

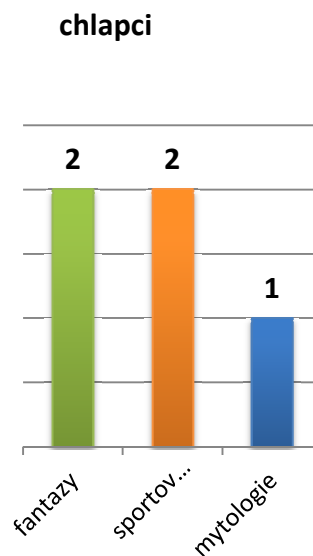
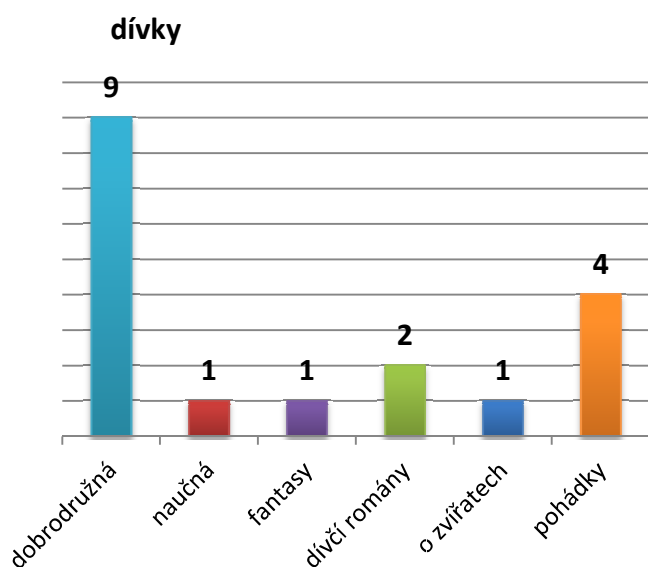
Zdůvodnění chlapců byla podobná: nemají čas nebo je pro ně nabídka školní knihovny nezajímavá.

V otázce týkající se oblíbenosti školní doporučené literatury odpověděli chlapci i dívky záporně proto, že ve škole žádné doporučené knihy nemají.

2. Co tě napadne, když se řekne „kniha“?		
dívky		chlapci
<i>Příběh pravdivý i nepravdivý, příběh, při kterém musím použít fantazii</i>	<i>Příběh, který může být skutečný, nebo vymyšlený</i>	<i>Dobrodružství</i>
<i>Slova, řádky, papíry</i>	<i>300 stránek</i>	<i>Moc slov</i>
<i>Čtení, různé zážitky...</i>	<i>Blok s mnoha stránkami</i>	<i>Hodně písmenek</i>
<i>Příběh podle pravdy, nebo vymyšlený příběh</i>	<i>Pohádky, různá</i>	<i>Dobrodružství</i>
<i>Obal knihy, stránky ...</i>	<i>Dobrodružství, příběhy...</i>	
	<i>Pohádky, dobrodružství</i>	

6. Které literatury dáváš přednost?

10. Napiš jednu až tři nejoblíbenější knihy

dívky		chlapci
<i>Deník malého poseroutky</i>	<i>Harry Potter</i>	<i>Mýty a legendy z celého světa</i>
<i>Temný anděl</i>	<i>Rozbřesk</i>	<i>Deník malého poseroutky</i>
<i>Tančit ke hvězdám</i>	<i>Zrádný anděl</i>	<i>10 nejlepších fotbalových hráčů</i>
<i>Pád</i>	<i>Stmívání</i>	<i>Pán prstenů</i>
<i>Muka</i>	<i>Já a kůň</i>	<i>Dračí oheň</i>
<i>Zamilovaní andělé</i>	<i>Vejce a já</i>	<i>Odkaz dračích jezdců</i>
<i>Sprízněnci čarodějů</i>	<i>Dívčí útesy</i>	<i>Dračí oheň</i>
<i>Děti z Bullerbinu</i>		

Z dotazníků vyplývá, že dívky čtou víc než chlapci. Dívky si vybírají knihy z více žánrů. Dotazníky se dále potvrdila má domněnka, že na druhém stupni se již výběr knih ke čtení výrazně liší dle pohlaví. Pro pedagoga je tak mnohem náročnější zvolit k hodinám rozvoje čtenářské gramotnosti knihu, která zaujme jak chlapce, tak dívky.